

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socialinio darbo organizavimas) magistrantūros studijų programa

Vaida Povilaitytė

REEMIGRANTŲ MOKINIŲ ADAPTACIJA MOKYKLOJE

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
prof. Liuda Radzevičienė*

2011

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė*, reemigrantų mokinių adaptacija mokykloje, analizė.

Iškelta *hipotezė*, kad reemigrantų mokinių adaptaciją mokykloje lemia mokyklos geras mikroklimatas, bendradarbiavimas ir pagalba mokiniui.

Tyrimo tikslas. Išsiaiškinti reemigrantų mokinių adaptaciją mokykloje.

Anketinės apklausos metodu buvo siekta nustatyti mokytojų požiūrį į reemigrantus mokinius. Pusiaus struktūruoto interviu metodu siekta atskleisti reemigrantų mokinių problemas ir galimybes adaptuojantis bendrojo lavinimo mokyklose. Interviu duomenų analizei ir apibendrinimui buvo naudojamas *turinio (angl. Content) analizės* metodas. Duomenų validavimui naudotas *ekspertinis metodas*.

Anketinių duomenų apdorojimui, rezultatų gavimui buvo naudojama programa SPSS. Grafiniam atvaizdavimui naudojama kompiuterinė Windows Microsoft Exel programa.

Tyrimė dalyvavo 5 Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokiniai ir 170 mokytojų.

Empirinėje dalyje nagrinėjamos reemigrantų mokinių adaptacijos galimybės mokykloje. Taip pat norima išsiaiškinti mokytojų požiūrį į mokinius, kurie yra grįžę iš užsienio, mokinių išgyvenimus, jų galimybes adaptuojantis mokykloje.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, nustatyta, kad mokinių adaptacijai daro įtaką mokytojų ir mokinių elgsena. Nustatyta tendencija: kuo draugiškiau mokytojai ir mokiniai elgiasi su mokiniais reemigrantais, juo geriau pažįsta mokinius, juo labiau pagiria, teisingai vertina, paaiškina mokyklos tvarką, reikalavimus, informuoja apie renginius, rūpinasi mokymosi sunkumais, tuo sėkmingiau vyksta mokinių adaptacija mokykloje ir tuo labiau mokiniai patenkinti mokykla.

2. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad mokiniai sunkiai adaptavosi mokykloje, didžiausi sunkumai adaptuojantis mokykloje buvo lietuviškos mokyklos programos sunkumas, prisitaikymas prie kitokios tvarkos, mokiniai mažai sulaukė pagalbos iš mokytojų, daugiausiai jiems patiems reikėjo papildomai mokytis, kad pasivytų programą. Mokinių ir mokytojų santykiai geri, su klasės draugais normalūs. Kartais iš draugų patiria patyčių. Mokytojai įvardino, kad iš emigracijos grįžusiems mokiniams yra reikalinga pagalba. Mokytojai pabrėžė didžiausius trūkumus: trūksta individualaus darbo pamokoje, trūksta mokymo priemonių, neturi daug patirties, dirbant su tokiais mokiniais, kartais trūksta pačių mokinių pastangų, tėvai mažai bendradarbiauja ugdymo klausimais.

3. Tyrimas parodė, kad vaikų grįžimas iš užsienio į Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklas, yra naujas, prastai suvokiamas ir neįvertintas reiškinys. Nors yra parengti teisiniai dokumentai, kurie nurodo kryptis, kaip turėtų būti organizuojamas reemigrantų mokinių ugdymas, tačiau reiškinio naujumas, teisinių dokumentų nekonkretumas, mokyklos administracijos ir mokytojų nepasirengimas, problemos nesuvokimas bei menka patirtis šiuo klausimu, lėmė, jog tiriamiesiems nebuvo suteikta reali pagalba, palengvinanti jų adaptaciją Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje.

4. Baigiamojo darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad reemigrantų mokinių adaptaciją mokykloje lemia mokyklos geras mikroklimatas, bendradarbiavimas ir pagalba mokiniui, dalinai pasitvirtino.

Mokyklos geras mikroklimatas, malonus, draugiškas mokinių reemigrantų, mokytojų ir klasės bendradarbiavimas atveria kelią į daugialypiškesnę reemigranto mokinio problemų sprendimą, išvengiant traumatinio integravimosi į Lietuvos švietimo sistemą.

Esminiai žodžiai: emigracija, reemigracija, mokinys, adaptacija.

TURINYS

Magistro darbo santrauka.....	2
TURINYS.....	3
ĮVADAS.....	4
1 skyrius. REEMIGRANTŲ MOKINIŲ ADAPTACIJA MOKYKLOJE.....	8
1.1. Migracijos problemos ir mastai Lietuvoje.....	8
1.2. Sugrįžimo kultūrinio šoko bruožai.....	10
1.3. Adaptacijos samprata.....	13
1.4. Adaptacijos klasifikacija.....	16
1.5. Klasės bendruomenė, mokykla mokinio adaptavimosi procese.....	18
2 skyrius. REEMIGRANTŲ MOKINIŲ ADAPTACIJOS MOKYKLOJE EMPIRINIS TYRIMAS.....	22
2. 1. Tyrimo metodologija.....	22
2.2. Reemigrantų mokinių adaptacijos mokykloje tyrimas.....	24
2. 2. 1. Demografiniai tiriamųjų duomenys.....	24
2. 2. 2. Reemigrantų mokinių analizė.....	27
2. 2. 3. Adaptacijos mokykloje grįžus iš užsienio sunkumai.....	34
2. 2. 4. Bendravimo su bendraažmiais ir pedagogais ypatumai, grįžus iš užsienio.....	40
2. 2. 5. respondentų požiūris į mokymąsi Lietuvoje ir užsienyje.....	44
Išvados.....	49
Rekomendacijos.....	50
Literatūra.....	51
Summary.....	57
Priedai.....	59

Pagrindinės sąvokos

Emigrantas – asmuo, išsikėlęs gyventi iš vieno krašto į kitą, išeivis (Lietuvių kalbos didysis žodynas, 2005).

Reemigrantas – į tėvynę grįžęs emigrantas (Tarpautinių žodžių žodynas, 1985).

Adaptacija – žmogaus prisitaikymas prie kintančių ar naujų socialinių, ekonominių, gamtinių gyvenimo sąlygų (Tarpautinių žodžių žodynas, 1985).

Sugrįžimo kultūrinis šokas – prisitaikymas prie namų kultūros, po ilgo buvimo svetimoje kultūroje/aplinkoje (Heather, 2005).

ĮVADAS

Pastebima tendencija, kad nemažai Lietuvos piliečių grįžta gyventi į etninę tėvynę ir čia susiduria su socialinėmis, politinėmis ir ekonominėmis problemomis, kurių išsprendimas sąlygoja sėkmingą integraciją Lietuvos visuomenėje. Žvelgiant į pasaulinę grįžtamosios migracijos reiškinio sampratą, pastebima, kad grįžtamoji migracija daugiausia siejama su ekonomine grįžimo tendencija. Kartu su tėvais grįžta ir mokyklinio amžiaus vaikai, todėl nebeužtenka kalbėti vien apie ekonominius faktorius, sąlygojančius grįžimą. Akivaizdžia problema Lietuvoje tampa sunkus reemigrantų vaikų integravimasis į Lietuvos mokyklas.

Tyrimo problema. Remiantis statistikos departamento duomenimis 2009 metais į Lietuvą reemigravo 812 vaikų, todėl akivaizdžia problema Lietuvoje tampa grįžusių mokinių integravimasis ir adaptavimasis Lietuvos mokyklose. Grįžtantys iš svietimos šalies tėvai nerimauja dėl vaikų ateities: ar jų atžalos, mokėsi užsienio mokykloje, galės adaptuotis Lietuvoje ir toliau sėkmingai tęsti mokslus bendrojo lavinimo mokykloje, ar vaikui neteks grįžti į tą pačią klasę, kurioje mokėsi prieš išvykdamas.

Tikimasi, kad sugrįžęs į gimtąją šalį mokinys pritaps ir greitai adaptuosis savo aplinkoje. Lietuvos mokyklos šį klausimą suvokia labai prastai, nors sukurta įstatymų bazė ir dokumentai, kuriais reikėtų vadovautis, pakankamai geri, tačiau Lietuvos pedagogai turi mažai patirties ir įgūdžių organizuoti vaikų, grįžusių iš užsienio, ugdymo procesą, kadangi tai naujas reiškinys Lietuvos mokyklose.

Mokykla, į kurią kreipiasi tėvai, imasi įvertinti vaiko žinias, jeigu reikia padedama jam likviduoti susidariusius skirtumus ir spragas, vaikams sudaromos specialios programos, tačiau stengiamasi, kad mokslo krūvis nebūtų pernelyg didelis. Beveik visais atvejais vaikui leidžiama lankyti tokią pat klasę kaip užsienyje. Vaikų ugdymo organizavimo tvarka numatyta remiantis 2009-2011 mokslo metų Bendraisiais ugdymo planais. Tik tais atvejais, kai programiniai skirtumai yra pernelyg dideli, tenka kartoti kursą. Mokiniam, nemokantiems lietuvių kalbos, sudaromos sąlygos prieš pradėdant nuoseklų mokymąsi bendrojo lavinimo mokykloje vienerius metus mokytis išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje.

Adaptacijos problemas keičiant mokyklą, patiria dauguma vaikų, tačiau ši mokyklos keitimo situacija yra sudėtingesnė, kadangi be tradicinių mokyklos keitimo problemų prisideda keletas visiškai specifinių: tai kalba, dalykinės sistemos skirtumai ir kultūrinė aplinka.

Adaptacijos periodas – sudėtingas laikotarpis tiek vaikui, tiek ir suaugusiesiems. Sėkmingas ar nesėkmingas prisitaikymas gali lemti ne tik ugdymo rezultatus, bet ir tolesnius vaiko santykius su aplinka. Weaver (1994) teigimu, grįžtantys namo nenumato arba numato mažus adaptacinius sunkumus tėvynėje, todėl patiria daugiau streso sugrįžę, negu nuvykę į kitą šalį. Taigi akivaizdžia problema Lietuvoje tampa reemigrantų mokinių integravimasis į Lietuvos mokyklas.

Tyrimo aktualumas. Mokinių grįžimas iš užsienio į bendrojo lavinimo mokyklas yra naujas reiškinys, todėl bendrojo lavinimo mokyklos/švietimo institucijos prastai suvokia vaikų grįžusių iš užsienio akademines, socialines ir psichologines problemas, jų lydimus išgyvenimus ir realiai nepasirengę teikti pagalbos, nors teisiniai dokumentai, nurodo kryptis, kaip turėtų būti organizuojamas šių mokinių ugdymas.

Labai mažai atlikta mokslinių tyrimų apie reemigrantų mokinių adaptaciją mokykloje. Tik kai kurie autoriai savo darbuose užsimena apie reemigrantus mokinius, Vosylienė (2008), Lukočiūtė, Mažeikis, Mickutė (2009), Yousida, Matumo (2002), (1995), Dokšaitė (2007), Hammer, Rogan (1998). Žvelgiant į pasaulinę grįžtamosios migracijos reiškinio sampratą, pastebima, kad grįžtamoji migracija daugiausiai siejama su ekonomine grįžimo tendencija. Kaip svarbus aspektas, kuris iškyla šiandienos kontekste yra reemigrantų vaikų ugdymas ir su juo susijusios problemos. Jau Zenke (1995) nagrinėjo reemigrantų mokinių problemas, tačiau jas paliesdamas iš kalbinės barjero pusės. Kaip parodė mūsų atliktas tyrimas, kad reemigracijos edukaciniame procese, kaip svarbus faktorius iškyla skirtingų švietimo sistemų patirčių susidūrimas ir jos sukeltos problemos. Šis darbas pasižymi **moksliniu naujumu**, nes priešingai, nei prieš tai minėtų mokslininkų darbuose, tyrinėjame reemigrantų mokinių patirčių supratimo kaitą per mokymo(si) sistemų skirtingumą ir šių mokinių gebėjimą ar negebėjimą spręsti dėl to kylančias problemas.

Manau, šio reiškinio tyrimas Lietuvos mokyklų bendruomenėse būtų reikšmingas tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu kaip naujas ir svarbus edukacinis žvilgsnis į iškylančią problemą. Todėl kuo greičiau bus atkreiptas dėmesys į šį reiškinį, sukurtos palaikymo programos, tuo didesnė tikimybė išlaikyti šiuos vaikus Lietuvos mokyklose. Kitu atveju dėl švietimo sistemos nesugebėjimo prisitaikyti prie besikeičiančios situacijos, pavėluoto reagavimo į iškylančias problemas, dalis grįžusiųjų vėl emigruos dėl nesėkmingos adaptacijos.

Probleminiai tyrimo klausimai:

1. Kokius išgyvenimus patiria reemigrantai mokiniai, grįžę iš užsienio į bendrojo lavinimo mokyklą?

2. Su kokiomis problemomis susiduria reemigrantai mokiniai adaptuojantis bendrojo lavinimo mokyklose?

3. Kaip mokykla ir mokytojai gali padėti greičiau adaptuotis mokiniui mokykloje?

4. Į ką turėtų atsižvelgti Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija rengdama įstatymus?

Tyrimo objektas. Reemigrantų mokinių adaptacija mokykloje.

Hipotezė. Reemigrantų mokinių adaptaciją mokykloje lemia mokyklos geras mikroklimatas, bendradarbiavimas ir pagalba mokiniui.

Tyrimo tikslas. Išsiaiškinti iš emigracijos grįžusių mokinių adaptacijos galimybes mokykloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti reemigrantų mokinių adaptacijos galimybes taikant teorinę mokslinės literatūros analizę.

2. Taikant anketinės apklausos raštu metodą, nustatyti mokytojų požiūrį į mokinius, grįžusius iš emigracijos.

3. Taikant interviu metodą, atskleisti reemigrantų mokinių problemas adaptuojantis bendrojo lavinimo mokyklose.

4. Remiantis tyrimo rezultatais parengti rekomendacijas specialistams, dirbantiems bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo dalyviai. Tiriant reemigrantų mokinių adaptacijos galimybes mokykloje, buvo atliktas kokybinis tyrimas pusiau struktūruoto interviu metodu. Apklausti 5 iš užsienio grįžę mokiniai, kurių amžius nuo 11 iki 17 metų amžiaus. Tyrimui pasirinkta 11-17 metų amžiaus grupė, nes, anot Piaget (2002), nuo 11 metų mokiniai pradeda logiškai mąstyti ir jau gali reflektuoti savo patirtį. Tyrime grįžtamosios migracijos respondentais laikomi tie mokiniai, kurie mokėsi lietuviškose mokyklose, tačiau dėl tam tikrų priežasčių emigravo į užsienį, ten mokėsi ne mažiau 1 metus. Vienerių metų laikotarpis pasirinktas remiantis Integrating Immigrant Children into Schools in Europe 2004 m. Tyrimu, kur nurodoma, kad mokinių adaptacija vyksta apie pusę metų. Respondentai buvo išvykę į Didžiąją Britaniją, Švediją, Indiją ir Daniją.

Anketinėje apklausoje dalyvavo trijų Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai. Iš viso buvo išdalinta 200 anketų, grįžo 170 anketų. Tiriamųjų imtys buvo sudarytos paprastos atsitiktinės atrankos būdu. Šis atrankos būdas pasirinktas todėl, kad generalinė aibė nebuvo pernelyg didelė ir pasirinktus tiriamuosius buvo lengva rasti. Toks atsitiktinis tikimybinės imties pasirinkimo būdas dar vadinamas patogumo imtimi (Kardelis, 2002).

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimas atliktas vadovaujantis trianguliacijos principu, tarpusavyje derinant kokybinius ir kiekybinius metodus (Kardelis, 2002). Buvo naudojama turinio (angl. Content) analizė, pusiau struktūruotas interviu ir anketinė apklausa raštu. Tikslinant kokybinio tyrimo duomenis buvo pasirinktas *ekspertinis metodas*. Anketinių duomenų apdorojimui buvo, rezultatų gavimui buvo naudojama programa SPSS. Grafiniam atvaizdavimui naudojama kompiuterinė Windows Microsoft Exel programa.

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuviu kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (58 šaltiniai), santrauka (reziumė) anglų kalba, 7 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 6 lentelės, 20 paveikslų. Darbo apimtis 57 puslapiai.

1 skyrius. REEMIGRANTŲ MOKINIŲ ADAPTACIJA MOKYKLOJE

1.1. Migracijos problemos ir mastai Lietuvoje

Nuo seniausių laikų žmonija nepasižymėjo sėslumu. Žmonės judėjo nuolat ir judėjo dideliais atstumais. Išvykimas iš nuolatinės gyvenamosios vietos ketinant apsigyventi kitoje valstybėje nuolat arba ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui yra apibrėžiama emigracijos terminu. Remigracija – grįžimas į tėvynę nuolatiniam gyvenimui po pusės metų ar daugiau pragyventų užsienyje. Migracija apima abi šias sąvokas. Tačiau iki šešioliktojo amžiaus šis procesas buvo gana lėtas. Šešioliktame, septynioliktame amžiuje prasidėjo europiečių migracija į Šiaurės ir Pietų Ameriką bei Okeaniją. Devynioliktojo amžiaus pradžioje migracijos mastai ir greitis dar labiau išaugo. Prasidėjo didžioji emigracija iš Europos į Amerikos žemyną. Tai buvo didžiausia tarptautinė migracija žmonijos istorijoje. Šiuo periodu iš Europos emigravo apie 75 mln. Žmonių. Pagrindinė priežastis-ekonominė migracija.

Emigracijos procesai Lietuvoje prasidėjo nuo devynioliktojo amžiaus vidurio, žlugus Lietuvos-Lenkijos valstybei, o jau devynioliktojo amžiaus pabaigoje Lietuva išgyveno masinę emigraciją, kuri sutampo su šio proceso pradžia Rytų Europos šalyse. Tuo metu iš Lietuvos vien tik į Ameriką emigravo apie 50.000 tūkstančių žmonių. Pagrindinės emigracijos augimo priežastys buvo silpna ekonomika ir gamybos plėtra, didėjantis gyventojų perteklius kaimo vietovėse, tautinė priespauda (Sipavičienė, 1997).

Lietuvoje šiuolaikinės pasaulio migracijos tendencijos pradėjo ryškėti po nepriklausomybės atgavimo. Kuzmickaitės (2004) teigimu šiandieninė lietuvių emigracija yra dinamiškas ir įvairialypis moderniosios tarptautinės migracijos procesas, kuri nėra izoliuota nuo pasaulyje vykstančio migrantų srautų judėjimo. Tarptautinė lietuvių migracija yra dalis vientisos globalioje bendruomenėje besireiškiančių pokyčių grandinės.

Migracijos reiškiniai susideda iš įvairių migracijos formų. Migracija yra įvairiapusis fenomenas. Literatūroje migracija skirstoma į priverstinę migraciją ir savanorišką (Vuorenkoski, 2000). Savanoriška migracija siejama su žmonėmis, kurie į šalį atvyksta žinodami savo sugrįžimo laiką: tai studentai, diplomatai, tarptautinių organizacijų darbuotojai ir vadovai. Priverstinė migracija siejama su žmonėmis, kurie atvyksta į šalį neribotam laikui, ieškodami geresnių darbo

sąlygų ir geresnio pragyvenimo lygio (Vuorenkoski, 2000). Vaikai retai yra savanoriai migrantai, kadangi tėvai priima sprendimą migruoti, o vaikai vyksta kartu su jais (Vuorenkoski, 2000).

Pagrindinė Lietuvos migracijos sudedamoji dalis – darbo migracija arba priverstinė migracija. Gliosaitės (2004) teigimu, Lietuvos tipinio emigranto motyvai išvykti iš šalies yra ekonominiai: sunkumai susirandant darbą savo šalyje, netenkinantis darbo užmokestis, blogos gyvenimo sąlygos, siekis save realizuoti profesinėje srityje, bei noras gyventi su šeima (išvykstama pas anksčiau emigravusius šeimos narius). Išvykti yra linkę jaunesni asmenys, didžiausias procentas išvykstančiųjų yra iki 30 metų, moterys dažniau negu vyrai, turintys aukštesnį išsilavinimą, bedarbiai, studentai, samdomi tarnautojai. Manoma, kad apie 90% Lietuvą palikusių jos gyventojų išvyko būtent dėl ekonominių priežasčių. Gliosaitė, (2004) teigia, kad emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos – kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti.

Statistikos departamento duomenimis Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. Iš Lietuvos emigravo 83,2 tūkst. Šalies gyventojų, tai 61,2 tūkst. Daugiau negu 2009 m. Vidutiniškai per metus 1000 gyventojų teko 25,3 tūkst. Emigranto (2009 m. – tik 6,6 tūkst.). Emigrantų skaičiaus padidėjimui 2010 m. Turėjo įtakos Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatyta prievolė nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Savo nuolatinės gyvenamosios vietos keitimą iš Lietuvos į užsienio valstybę galėjo deklaruoti ir tie, kurie gyveno užsienyje jau anksčiau. Balandžio–rugspjūčio mėnesiais emigracijos srautai iš Lietuvos buvo didžiausi – vidutiniškai per mėnesį savo išvykimą deklaravo 10,7 tūkst. Emigrantų. Paskutinius keturis 2010 m. Mėnesius deklaruotos emigracijos srautai sumažėjo – nuo 8,4 tūkst. Emigrantų rugsėjo mėnesį iki 4,0 tūkst. – gruodžio mėnesį. Jungtinė Karalystė ir Airija – patraukliausios valstybės, į kurias iš Lietuvos išvyksta didžioji dalis emigrantų. 2009 m. Daugiau negu trečdalis emigrantų išvyko į Jungtinę Karalystę, o pernai – kas antras. Į Airiją 2009 m. Emigravo 14 procentų visų emigrantų, o 2010 m. – 15,7%. Padidėjo emigravusiųjų į Norvegiją skaičius – nuo 0,8 tūkst. 2009 m. Iki 4,9 tūkst. 2010 m. Ir pernai pagal emigrantų skaičių Norvegija buvo trečioji. 2010 m. 4,6% visų emigrantų tikslo šalimi rinkosi Vokietiją, 4,3% – Ispaniją, 3,3% – Jungtines Amerikos Valstijas, 2% – Švediją, 1,8% – Rusijos Federaciją ir 1,7% – Baltarusiją.

Dažnai su tėvais emigruoja ir vaikai: 2007 m. – 2493 tūkst. Vaikų, 2008 m. – 2693 tūkst. Vaikų, 2009 m. – 2993 tūkst. Vaikų.

Migracija nėra vienapusis judėjimas (Bagdanavičienė, 2004). Nesusiklosčius darbo santykiams, ar nesusitaikius su imigranto statusu, o gal būt norėdami gyventi ir sudaryti sąlygas vaikams mokytis savoje kultūrinėje terpėje, dalis emigravusiųjų grįžta į tėvynę (Vuorenkoski, 2000).

Statistikos departamento duomenimis 2009 m. Reemigravo 812 vaikų. Į tėvynę gyventi grįžtantys Lietuvos Respublikos piliečiai, o su jais kartu grįžo ir ūgtelėję jų vaikai, kurie privalo tęsti mokslą Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje. Apžvelgiant anksčiau pateiktus duomenis, galima teigti, jog Lietuva neišsiskiria iš bendro pasaulinio emigracijos – reemigracijos konteksto. Jeigu ši tendencija išsilaikytų ir toliau, tai galima būtų teigti, jog vaikų, sugrįžtančių į Lietuvos mokyklas, skaičius didės. Deja, negalima pasakyti, kad Lietuvos Statistikos departamentas, o tuo pačiu Švietimo ir mokslo ministerija operuoja tiksliais emigravusių/reemigravusių (su savo tėvais) vaikų skaičiais. Tikslesnė informacija apie išvykusių vaikų skaičių galėtų padėti geriau susiorientuoti Švietimo ir mokslo ministerijai ir leistų iš anksto įvertinti/prognozuoti galimas problemas (kiekybinius ir kokybinius jų aspektus) Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, jeigu dauguma išvykusių vaikų, kartu su savo tėvais, dėl susidariusios palankesnės ekonominės-socialinės aplinkos Lietuvoje, reemigruotų į tėvynę.

1.2. Sugrįžimo kultūrinio šoko bruožai

Daugelio mokslininkų Oberg (1960), Weaver, (1994) ir kt. Dėmesys yra sutelktas išsiaiškinti „arba “sugrįžimo streso“ sugrįžimo kultūrinio šoko“ problemas ir prisitaikymo galimybes, gimtojoje kultūrinėje terpėje, kadangi “sugrįžimas“ yra globalinės patirties mažiausiai suprantamas aspektas. Heather (2005) kultūrinį šoką apibrėžia kaip prisitaikymą prie namų kultūros, sugrįžus po ilgo buvimo svetimoje kultūroje. Martin (1985) teigimu, prisitaikymas prie namų kultūros yra skausmingesnis ir ilgiau užtrunkantis, negu prisitaikymas naujoje kultūroje. Asmenys, kurie buvo puikiai adaptavęsi kitoje kultūroje, patiria didelių sunkumų sugrįžę į savo gimtąją kultūrą.

Adaptacinis procesas remigravus į gimtąją kultūrinę terpę vyksta panašiai kaip ir svetimoje kultūroje, nors stresas pasireiškia daug greičiau, daug stipresnis ir tęsiasi daug ilgiau.

Tyrimai rodo Ashamalia (1998), Martin (1985), kad išvykusieji, kurie ruošiasi sugrįžti į savo gimtąją šalį, nepasiruošę pokyčiams, tikisi mažų arba visiškai nesitiki sunkumų, prisitaikant prie gimtosios kultūrinės terpės. Weaver (1994) nurodo, kad individas, kuris tikisi sunkumų, tiems sunkumams ruošiasi psichologiškai, ir todėl stresą įveikia lengviau. Jis gali „surepetuoti“ savo reakcijas, elgesį prisitaikant ir numatyti būdus, kaip elgtis stresinėje situacijoje. Tie, kurie gerai adaptavosi svetimoje terpėje, pasikeičia labiausiai, jie pasitiki savo jėgomis ir sugebėjimais sėkmingai adaptuotis sugrįžus į gimtąją kultūrinę terpę, tarp jų vaikai, paaugliai, kurie svetimoje kultūroje prisitaiko labai greitai ir lengvai, tačiau linkę patirti daug didesnį sugrįžimo stresą negu jų tėvai. Kitos šalies kultūrinėje terpėje vietiniai žmonės suvokia, kad svetimšaliai yra kitokie ir, kad jie darys daug klaidų, kad atvykusieji išgyvena stresą, prisitaikydami naujoje socialinėje,

fizinėje ir kultūrinėje aplinkoje, kad jie ilgisi savo šeimos, draugų ir namų. Gimtojoje šalyje yra kitaip: čia visi tikisi, kad sugrįžęs į gimtąją kultūrą, prisitaikys labai greitai, tarsi niekur nebuvo išvykęs.

Žmonės yra mažiau tolerantiški sugrįžusiųjų daromoms klaidoms ir nesuvokia, kad pastarieji patiria stresą. To priežastys yra nutrūkusi tarpasmeninė komunikacija, viena iš svarbiausių priežasčių, sukeliančių nusivylimą (Weaver, 1994). Sugrįžusieji dažnai jaučiasi nesuprasti. Kaltas yra patirčių skirtumas: tai kas savaimė suprantama sugrįžusiam, visiškai nesuvokiama tam, kuris visą laiką praleido dirbdamas ir gyvendamas vienoje vietoje ir vienoje šalyje. Norėdami pasidalinti savo kultūriniu patyrimu sugrįžusieji susiduria su visišku abejingumu. Užsienyje įgytos patirtys neturi labai didelės prasmės tiems, kurie niekada nėra gyvenę užsienyje, kitoje kultūrinėje terpėje. Interesų ribotumas, „namų visuomenės“ arba „Dėdės Čarlio sindromas“ (Weaver, 1994), tampa aiškesnis sugrįžusiems būtent dabar, įgijus globalinės patirties. Nors būdami kitoje kultūrinėje terpėje jie atrado daug teigiamų savo kultūros aspektų, išplėtė pasaulio pažinimą, tačiau jie sugrįžta kritiškiau nusiteikę gimtinės atžvilgiu. Kad adaptuotųsi kitoje kultūrinėje terpėje, emigrantai privalėjo būti tolerantiški kitokiems požiūriams, pakeisti savo požiūrius į kai kuriuos dalykus ir būti atvirais suvokiant naują realybę. Pažymėtina, jog tolerancija ir supratimas nėra taikomas pasilikusiems. Tuo metu, kai „namų visuomenės“ problemos atrodo visiškai nesvarbios parvykusiam, tai labai reikšminga yra tiems, kurie buvo pasilikę.

Mokiniai, studentai, kurie mokėsi užsienyje ilgą laiką, susiduria su laiko barjeru, kuris atskyrė juos nuo draugų ir šeimos narių. Kai mokinys sugrįžta atgal į savo mokyklą, jis yra laikomas tarsi „vaiduokliu“ atsiradusiu iš niekur. Tarpasmeninė komunikacija yra nutrūkusi. Sugrįžus į gimtąją kultūrinę terpę santykiai privalo būti pradedami vystyti iš naujo, įvertinus pasikeitimus, kuriuos patyrė išvykusysis, o taip pat ir pasilikusieji gimtojoje kultūroje. Mokiniai, kaip ir visi sugrįžusieji, Perelšteina (2005) teigimu, netrunka įsitikinti, kad sugrįžimas nėra lengvas procesas. Viskas yra pasikeitę: draugai nesidomi arba pavydi jų patirties, mano juos esant snobais. Taip pat sugrįžusieji mokiniai turi akademinę problemą. Jie yra toliau pažengę kai kuriuose mokomuosiuose dalykuose, tačiau atsilikę kituose. Jie gerai kalba užsienio kalba, bet užsienio kalbos mokytojai jaučiasi įbauginti jų žinių. Mokyklos administracija ir mokytojai nežino, kaip vertinti vaikų žinias įgytas užsienyje. Sugrįžę vaikai tampa papildomu darbu mokytojams, kurie juos privalo mokyti. Tai skausminga problema tėvams, vaikams ir mokyklai, kuri be abejonės sukelia tam tikras reakcijas. Dėl nesėkmingos komunikacijos sugrįžusysis gali patirti stresą, kuris sukelia tokias reakcijas kaip:

- nerimą, depresiją, sutrikimą, nuobodulį, izoliacijos jausmą ,
- 1 ▪ prarastos šalies ir žmonių ilgesį,

- 2 ▪ pasikeičia tikslai ir prioritetai,
- sugrįžusysis nori būti vienas,
- atsiranda kritiškas nusiteikimas savo šalies ir žmonių atžvilgiu.

Viena iš reakcijų, kurią pradžioje patiria daug sugrįžusiųjų – „pabėgimo“ būseną: pradedama vengti žmonių, atsiranda mieguistumo jausmas, netgi ligos požymiai, mažtoma apie sugrįžimą atgal, situacija atrodo beviltiška. Kitos reakcijos, kurios paprastai išsivysto dėl nutrūkusios komunikacijos: tai- agresija, pyktis, kuris yra išliejamas ant silpnesnių, arba pyktis, kuris gali būti nukreiptas į artimuosius. Dar viena reakcija, kai žmonės elgiasi taip, tarsi niekad nebuvo išvažiavę, nenori kalbėti apie savo patirtis, arba atvirkštinė reakcija – jie nesupranta, kad grįžo namo, atmeta sugrįžimo realumą, stengiasi pabrėžti savo kitonišką patirtį. Jie tvirtina kaip viskas buvo nuostabu kitoje šalyje ir kaip viskas yra blogai čia namuose, ignoruoja pozityvius savo šalies pokyčius. Taigi, kaip rodo dabartiniai empiriniai tyrimai (Hammer, Hart, Rogan, 1998), sugrįžimas į gimtąją kultūrinę terpę nėra nei lengvas, nei natūralus procesas. (Weaver,1994) teigimu, pats efektyviausias būdas sumažinti „sugrįžimo kultūrinio šoko“ sunkumus ir jų trukmę, yra suvokti sugrįžimo neišvengiamumą ir tam pasiruošti.

Sussman (2002) pateikia pasiūlymus, kaip sugrįžimo kultūrinis šokas gali būti minimalizuotas: sugrįžtantysis turi psichologiškai pasiruošti sugrįžimui namo: apgalvoti savo įgytą patirtį ir savo pasikeitimus, apmąstyti ko pasiilgs, su kokiais draugais palaikys ryšius, apmąstyti kaip pasikeitė draugai ir šeima, jis turi suvokti, kad keletą mėnesių patirs stresą, ir, kad tai yra natūralus procesas. Sugrįžtantysis turi pripažinti faktą, kad draugai ir šeima nesupras jo emigracinės patirties, todėl turi rasti giminingą sielą, kuri įvertins jo emigracinę ir sugrįžimo patirtį. Ir galiausiai, sugrįžusysis turi pripažinti, kad jis išgyvena sugrįžimo stresą. Tai gali tęstis ne daugiau, kaip 12-15 mėnesių.

Remiantis anksčiau pateikta medžiaga galima teigti, kad visi, tiek suaugusieji, tiek vaikai, sugrįžę į gimtąją kultūrinę terpę po emigracijos, patiria stiprų sugrįžimo kultūrinio šoko veikimą. Nutrūkusio komunikacija, laiko barjeras, įgyta nauja patirtis, kritiškumas savo šalies atžvilgiu – tai veiksniai, sudarantys sąlygas pasireikšti stresui. Stresas sukelia įvairias reakcijas: depresiją, vienišumo jausmą, liūdesį, prarastos šalies ir žmonių ilgesį, pyktį ir agresiją. Tai lemia, jog readaptacinis periodas yra skausmingesnis ir ilgiau trunkantis nei prisitaikymo periodas emigracijoje.

Kultūrinio šokas reiškinyis ir sugrįžimo kultūrinio šoko bruožai buvo apžvelgiami norint pateikti kontekstą, kuriame vyksta vaikų/mokinių adaptacijos procesas gimtojoje kultūroje ir mokykloje.

1.3. Adaptacijos samprata

Atskiri autoriai adaptacijos terminą supranta ir traktuoja skirtingai. Vieni jų apie šį procesą kalba kaip apie prisitaikymą, kiti – kaip apie pripratimą, treči – kaip apie barjerą, kuris atsiranda individui patekus į naujas gyvenimo sąlygas.

Adaptacija – (lot. *Adaptatio* – pritaikymas, priderinimas): 1. žmogaus prisitaikymas prie kintančių gyvenimo sąlygų; organizmų prisitaikymas prie aplinkos; 2. organizmų (jų organų formos, sandaros, funkcijos) prisitaikymas prie kintančių gyvenimo sąlygų (žr. Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius, 1985, p. 10).

Užsienio literatūroje yra tendencijų adaptaciją tapatinti su apsauginėmis organizmo reakcijomis, bandoma adaptaciją aiškinti kaip pasyvią būseną tam tikromis socialinėmis sąlygomis. Žmogus turi prisitaikyti gyventi ne tik tam tikroje ekosistemoje, jį dar veikia socialinės sąlygos. Žmogaus vystymosi ir jo gyvenimo esmę lemia vidiniai ir išoriniai prieštaravimai, tokių priešingų procesų kaip pastovumas ir kintamumas, vienybė ir kova.

Žmogaus adaptacija – tai sudėtingi mechanizmai, kurių dėka atsiranda pusiausvyra tarp asmenybės ir socialinės aplinkos. Todėl norint suprasti žmogaus adaptacijos sistemą, svarbu gerai žinoti, koks atitinkamų veiksmų vaidmuo, suvokti biologinę, psichologinę ir socialinę adaptacijos esmę.

Grombacho nuomone, organizmo prisitaikymo reakcijas galima laikyti adaptacija tuomet, kai yra būtinos šios sąlygos: 1) išoriniai aplinkos veiksniai organizmą turi veikti neįprastai arba turi būti visai naujos sąlygos; 2) organizmas ima persitvarkyti, jeigu aplinkos veiksniai veikia ilgesnį laiką arba daugelį kartų, ir toje fiziologinėje sistemoje, nuo kurios priklauso atsakomoji reakcija, turi susidaryti tam tikri struktūros ar funkcijos pakitimai;

3) organizme atsiradę pakitimai biologiniu požiūriu turi būti tikslingi.

Svarbi ir organizmų sistemų, ypač nervų sistemos, būseną, pradėjus veikti naujiems aplinkos veiksniams. Nustatyta, kad įtemptos psichinės veiklos metu adaptacija gali būti sunkesnė, pasireikšti neįprastai. Apibūdinant žmogaus kaip visuomenės nario adaptaciją reikia atsižvelgti ir į jo priklausomumą nuo teritorinio ar administracinio rajono sąlygų, nuo konkrečių darbo sąlygų ir nuo psichinių bei fizinių asmens savybių.

Skiriamos kelios adaptacinių mechanizmų veiklos stadijos:

1. fiziologinė adaptacija. Tai organizmo veikla nuolat besikeičiančiomis ar neįprastomis aplinkos sąlygomis, optimaliai veikiant visoms fiziologinėms sistemoms, išlaikant sugebėjimą dirbti, įgyti naujų įgūdžių;

2. įtampos adaptacija, kai organizmui persitvarkant naujomis sąlygomis būtinai pasikeičia daugumos jo sistemų veikla;

3. patologinė adaptacija. Ji išsivysto aplinkos veiksniams stipriai veikiant organizmą.

Socialinė adaptacija priklauso nuo konkrečių aplinkos sąlygų, kuriomis žmogus gyvena ir formuoja atitinkamas asmenybės veiklos bei elgesio normas.

Mokymasis mokykloje – tai organizuota moksleivio protinė ir fizinė veikla, susijusi su naujų sąlyginių refleksų susidarymu ir informacijos kaupimu. Ji yra reguliuojama ir nuolat tobulinama. Perėjus į naują mokyklą ar klasę, moksleiviui reikia priprasti prie naujo režimo, prie naujo klasės ar pedagogų kolektyvo, naujų mokymosi ar veiklos formų ir pan. Kiekvienas esam individas, todėl savaip išgyvenam pasikeitimus ir prie jų prisitaikom.

Moksleivio adaptacija naujame kolektyve pagal eigą gali būti lengva, vidutinio sunkumo ir sunki, o kartais ji gali tęstis iki pat mokslų metų pabaigos, nesutrikdydama normalios organizmo būsenos. Adaptacijos naujoje mokykloje ar klasėje eiga, trukmė ir ypatumai priklauso nuo daugelio aplinkybių: asmens fizinio išsivystymo, sveikatos, amžiaus, lyties, mokymo proceso organizavimo, dienos režimo. Skiriamos trys fiziologinės adaptacijos fazės (Grinienė, 1984):

Pirmoji adaptacijos fazė – ūmi, arba orientacinio prisitaikymo fazė. Šioje fazėje organizmas persitvarko. Taip pat čia dar nėra nusistovėjusio darbingumo ritmo per savaitę. Ūmiai adaptacijos fazei būdingas stiprus vegetacinis sujaudinimas, suaktyvėjusi simpatinė-adrenalinė sistema, pasikeitusi širdies-kraujagyslių sistemos, kvėpavimo ir kitų sistemų veikla, suintensyvėjusi bendra medžiagų apykaita, aktyvesni audinių oksidaciniai procesai. Taigi ūmioje adaptacijos fazėje regime visų organizmo sistemų poslinkius, kurie reikalingi tam, kad atėjęs naujas mokinys į kitą klasę ar mokyklą, galėtų prisitaikyti ir taip gyventi ir dirbti, kaip reikalauja mokykla.

Antroji adaptacijos fazė vadinama dalinio prisitaikymo faze. Šioje adaptacijos fazėje nusistovi atitinkamas organizmo veiklos lygis bei ritmas. Taigi dalinio prisitaikymo fazėje naujiems moksleivių protiniam darbingumui būdingas tam tikras dienos ir savaitės ritmas. Nors bendra medžiagų apykaita ir susilpnėja, bet suaktyvėja medžiagų apykaita tu grandžių, kurios daugiau susijusios su ląstelėje vykstančiais procesais. Taigi organizmas prisitaiko egzistuoti ir dirbti naujomis sąlygomis, bet kai kurioms sistemoms dar reikia daugiau laiko, kad jos dirbtų taip, kaip reikalauja naujos sąlygos. Paprastai dažniau atsilieka tos funkcijos, kurios ir taip jau buvo sutrikusios. Kartais šioje fazėje išryškėja anksčiau nepastebėti sveikatos sutrikimai, fizinio ar psichinio išsivystymo atsilikimas ir pan.

Trečioji adaptacijos fazė – tai reliatyvaus stabilumo fazė. Jai būdingas nusistovėjęs organizmo veiklos lygis. Susiformuoja tam tikras dienos ir savaitės darbo ritmas.

Kalbant apie adaptacijos eigos sunkumą, sveikų ir subrendusių moksleivių adaptacija naujame kolektyve dažniausiai būna lengva ir tai netrukdo normalios organizmo veiklos. Pirmoji, ūmi adaptacija fazė trunka apie keturias savaites, dalinio prisitaikymo fazė – iki aštuntosios ar

devintosios mokymosi savaitės, o trečioji – reliatyvaus stabilumo fazė – iki 12-16 mokymosi savaitės.

Vidutinio sunkumo adaptacija kartais užtrunka visus pirmuosius mokymosi metus naujoje aplinkoje. Pirmoji adaptacijos fazė gali trukti iki aštuntos, antroji – iki 12-16 mokymosi savaitės, o trečioji – iki mokslo metų pabaigos. Vidutinio sunkumo adaptacija dažniau būdinga silpnos sveikatos moksleiviams.

Sunki adaptacija pasireiškia dideliais organizmo funkcijų persitvarkymais, o tai gali sutrikdyti normalią organizmo veiklą. Tokio būdo adaptacija gali trukti net keletą metų. Sunki adaptacija būna tada, kai susideda kelios moksleivio adaptaciją sunkinančios aplinkybės.

Adaptacijos eiga priklauso ir nuo mokymo organizavimo ypatumų. Pastebėta, kad adaptacijos eiga palengvėja, kai pamokose daugiau dėmesio ir laiko skiriama savarankiškam mokinių darbui.

Žiūrint į adaptacijos procesą skirtingų lyčių atžvilgiu, daugelio jaunuolių vaikų ir merginų organizmo sistemų adaptacijos laikotarpiu veikia panašiai. Nustatyta, kad tiek merginos, tiek vaikinai per pirmąsias mokymosi naujoje klasėje ar aplinkoje savaites dirba lėtai ir ne taip produktyviai, o vėliau merginos dirba greičiau ir produktyviau (Bagdonas, 2008). Be to, adaptacijos metu ir vėliau merginos dirba tiksliau nei vaikinai. Taip pat skiriasi vaikų ir merginų adaptacijos trukmė – vaikų adaptacija naujoje aplinkoje dažniausiai trunka ilgiau ir yra sunkesnė nei merginų. Anot atliktų tyrimų, merginoms adaptacijos pradžioje išsiskiria daugiau hormonų, bet gana greitai jų sumažėja, jų kiekis nusistovi, tuo tarpu vaikams padidėjęs hormonų kiekis išsilaiko ilgiau.

1.4. Adaptacijos klasifikacija

[vairiuose moksliniuose šaltiniuose bei mokslo srityse adaptacijos rūšys (kai kur įvardijamos kaip klasės, formos) skirstomos įvairiu pagrindu. Išskiriamos šios adaptacijos rūšys: regimoji, girdimoji, percepcinė, sensorinė arba somomotorinė adaptacija. Be to, nurodoma ir pojūčių, uodimo, skausmą sukeliantiems dirgikliams adaptacija, teigia cituodamas Smirnovą, Juodraitis (1999), aptarinėdamas adaptacijos rūšis rašo, kad: „Adaptacijos rūšys priklausomai nuo taksonominio pagrindo labai įvairuoja (sensorinė adaptacija, biologinė, socialinė, tikslinant jų struktūrą įvardijama profesinė, dorinė, teisinė ir t. T. Adaptacija), tačiau jos yra glaudžiai tarp savęs susijusios“ (Juodraitis, 1999, p. 26). Žmogaus organizme glūdi ištisas adaptacijos proceso reguliavimo mechanizmas. Pats svarbiausias vaidmuo, kaip teigia Grinienė (1984), adaptacijos procese, priklauso centrinei nervų sistemai. Ji rašo: „Aplinkos veiksniai pirmiausia veikia centrinę nervų sistemą ir sukelia keletą procesų, kurie gali pereiti vienas į kitą:

jaudinimas į adaptaciją, persitempimą, nuovargį ar išsekimą“ (Grinienė, 1984, p. 50). Apibūdinant adaptaciją, atsižvelgiama ir į asmens priklausomumą nuo teritorinių – geografinių ar administracinių sąlygų, nuo konkrečių darbo sąlygų ir nuo psichinių bei fizinių asmens savybių.

Dar adaptacija skirstoma į genotipinę ir fenotipinę. Žmogaus prisitaikymas prie kintančių gyvenimo sąlygų per daugelį tūkstantmečių metų paveldėjimo būdu kintant fenotipiniams veiksniams vadinamas genotipine adaptacija. Fenotipinė adaptacija – yra prisitaikymo procesas, vykstantis kiekviename individe per visą jo gyvenimą, kurio dėka organizmas įgyja atsparumą

išorinės aplinkos veiksniams ir tokiu būdu gali gyventi sąlygomis, kuriose anksčiau negalėjo gyventi, spręsti tuos savo gyvybinės veiklos uždavinius, kurių anksčiau negalėjo išspręsti.

Fenotipinė adaptacija skirstoma į greitą ir ilgalaikę organizmo adaptaciją. Ilgalaikė adaptacija – laipsniškas organizmo morfologinis ir funkcinis tobulėjimas veikiant reguliariems, sistemingiems, ilgalaikiams fiziniams krūviams. Ilgalaikės adaptacijos formavimas turi keturis etapus:

- funkcinį organizmų resursų mobilizacija kaitos procese – tai greitosios adaptacijos reakcijų suma;

- nuolat didėjant ir sistemingai besikartojant krūviams, vyksta intensyvūs struktūriniai ir funkciniai pakitimai organuose ir audiniuose;

- atsiradimas pastovaus adaptacijos lygio, turinčio tam tikrus rezervus, glaudų ryšį tarp darbą atliekančių ir jų veiklą reguliuojančių sistemų;

- ketvirtas organizmo adaptacijos etapas prasideda esant neracionaliam, pernelyg įtemptam krūviui, nepilnavertei mitybai ir nepakankamam organizmo atsigavimui.

Tai vyksta dėl krūvių, kurie neatitinka organizmo galimybių ir gali atsirasti didesni ar mažesni organų pakitimai. Greitoji adaptacija gali turėti tris vystymosi stadijas:

- pirmoji stadija – susijusi su įvairių funkcinį sistemų veiklos suaktyvėjimu. Tuomet staiga padidėja širdies susitraukimų dažnis, plaučių ventilacija, deguonies sunaudojimas, kraujyje gali susikaupti daugiau laktato;

- antroji stadija – prasideda tada, kai funkcinį sistemų veikla vyksta stabiliai (vadinamoji stabili būklė);

- trečioji stadija – kai sutrinka stabili būklė, pusiausvyra tarp energijos poreikių ir jo patenkinimo. Pernelyg dažnas organizmo buvimas trečiojoje stadijoje neigiamai veikia ilgalaikės adaptacijos formavimą, sukelia nepalankius pokyčius įvairių organų veikloje. Vykstant

pokyčiams organizmo lygmenyje, kartu vyksta pokyčiai, susiję su vaikus supančia socialine aplinka. Kitaip sakant asmuo adaptuojasi išoriškai ir savo vidumi.

- Psichologijoje skiriamos šios adaptacijos rūšys (Juodraitis, 2003):
- bendroji;
- socialinė;
- asmeninė adaptacija.

Pabrėžiama, kad adaptacijos procesas galimas sąveikaujant su natūraliąja bei socialine aplinka (socialinė adaptacija) ir su pačiu savimi (asmeninė adaptacija). Ji visada reiškia aktyvumą patenkinant tam tikrus poreikius arba ji visada yra kažkaip motyvuota. Adaptacijos rūšys labai įvairuoja (sensorinė adaptacija, biologinė, socialinė, tikslinant jų struktūrą įvardijama profesinė, dorinė, teisinė ir t.t. adaptacija), tačiau jos yra glaudžiai tarp savęs susijusios.

Neabejotina, kad bendroji, socialinė ir asmeninė adaptacija yra gana sudėtingos struktūros procesas ir dažnai nepriklauso nuo asmenybės valios pastangų jį valdyti. Nuo sėkmingos arba nesėkmingos jo raidos priklauso daugelis žmogaus gyvenimo aspektų (statusas, šeimyninė padėtis, psichofizinio vystymosi būklė ir pan.).

Bendroji adaptacija suprantama kaip su fizine aplinka besiklostančių santykių sistema. Psichologinėje literatūroje šiai adaptacijos rūšiai dėmesio skiriama bene mažiausiai, nors visiškai suprantama, kad visos trys minėtos adaptacijos rūšys yra tarpusavyje susijusios tam tikra prasme viena nuo kitos priklausomos. Pažymima, kad fizinės aplinkos požiūriu adaptacijos sėkmingumas susijęs su individo gyvenimu ir jo funkcijomis.

Asmeninė adaptacija kai kada suvokiama kaip laisvė nuo vidinių konfliktų. Dėl to asmeninė adaptacija charakterizuojama kaip savo paties suvokimas, kuris iš esmės nėra nutolęs ir nuo įsivaizduojamo savęs suvokimo. Adaptacijos sėkmė (arba nesėkmė) priklauso nuo kažkurių asmenybės savybių bei nuo socialinės aplinkos reikalavimų ir palaikymo. Atsižvelgiant į asmenybės savybes ir galimas jos reagavimo kryptis bei formas, galima teigti, kad kai kurios gynybinės reakcijos susiduria su asmeninėmis, o kitos su socialinės adaptacijos problemomis. Adaptaciniai gebėjimai ypač ženkliai išryškėja frustracijos arba stresinėse situacijose.

Socialinė adaptacija suprantama kaip harmoningų santykių nustatymas su socialine aplinka ir jos atstovais bei apibūdinama kaip ugdytinių harmoningi santykiai su socialine aplinka. Joje dar išskiriamas ontogenetinis ir situacinis aspektas. Pirmasis apibūdina socialinių poreikių realizavimą remiantis savo amžiaus galimybių adekvatumu. Adaptaciją kurioje nors situacijoje gali lemti ankstesnių įvykių tęsinys, antra vertus, tam tikra situacija gali būti tolesnio specifinio elgesio priežastis. Pabrėžiama, kad abu aspektai susiję (Stanaitienė, Zambacevičienė, 2001).

1.5. Klasės bendruomenė, mokykla mokinio adaptavimosi procese

Kiekviena klasė yra mokinių bendruomenė, kurioje ypatingai vertinamas kiekvieno ugdytinio vienas kitam dėmesys, gerumas ir rūpinimasis. Priimami nutarimai, kurie susieja pavienius narius į bendruomenę, tai yra vaikai kartu priima sprendimus, šalina kylančius sunkumus ir ieško naujų idėjų (Walsh, 2001). Mokinių bendruomenė kuriama kasdiene veikla, dirbant paprastus darbus, švenčiant šventes ir taip toliau. Klasės bendruomenei būdinga tarpusavyje sąveikaujančių mokytojų ir mokinių bendra veikla. Jos produktyvumas, tikslų siekimas sąlygoja veiksmingus ir harmoningus tarpusavio santykius klasėje.

Klasei būdinga savita **dinamika**, skatinanti kiekvieno jos nario priklausomybę nuo kitų narių. Svarbiausi dinamikos klasėje elementai: 1) grupės raidos stadijos, 2) klasės gyvenimo atmosfera, 3) elgesio normos, 4) lyderiavimo būklė. Psichologės Butkienė, Kepalaitė remdamasis Parkay, Hardcaste tyrimais konstatavo šias klasės dinamikos stadijas:

I stadija – priėmimas, priklausomybė, narystė, pasitikėjimas;

II stadija – įtakos formos, užduočių formavimas ir bendravimo palaikymas;

III stadija – produktyvumas, tikslų siekimas;

IV stadija – normų lankstumas, savęs atnaujinimas (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 277). Pirmoje grupės raidos stadijoje visi mokiniai nori, kad juos priimtų ir klasės draugai ir mokytojas. Šiais privalumais turi panaudoti mokytojas, pradėjęs dirbti su pirmos klasės mokiniais. Tai tinkamiausias metas aptarti klasės taisykles, tikslus, elgesio standartus. Svarbus veiksnys – normų ir sutelktumo kūrimas. Mokiniai klasėje turi elgtis pagal tam tikras rašytas ir nerašytas taisykles: dorai elgtis, atlikti užduotis, gebėti vertinti tarpusavio santykius. Klasė priėmusi elgesio normas išgyvena artumą, bendrumą, kartu dirba kaip **komanda**. Svarbu, kad mokiniai suprastų, jog, taisyklės – kaip ir įstatymai – kuriamos žmonių saugumui užtikrinti, jų teisėms ir laisvėms ginti, kad jos yra tinkamo elgesio gairės (Walsh, 1998). Taigi, mokiniams įteigtina, kad taisyklės primena ką dera ir ko negalima daryti. Mokytojui pasiūlius trumpas taisykles – teiginius, jos gali būti papildomos mokiniams kylančiomis mintimis. Klasė kartu nusprendžia kurių taisyklių ji laikysis.

Klasės bendruomenės poveikis mokinio adaptavimosi procese susijęs su jo ego įveikimu. Charney savo knygoje „Kaip išmokyti vaikus rūpintis vienas kitu“ rašo: „Šiandieniniame pasaulyje labai svarbu peržengti savo „aš“, siekti daugiau už savikontrolės pamokas. Tai turėtų būti daroma keliais etapais, pradedant bendraminčių grupe, miestelio bendruomene ir baigiant pasaulio visuomene. Turime leisti vaikams suprasti, kaip svarbu teikti paramą ir patiems jos sulaukti“ (Coughlin, Hansen, 1997, p. 83).

Antroje klasės dinamikos stadijoje, kai mokiniai bendradarbiauja įgyvendinant įvairius sumanymus, išreikšdami klasės poreikius, tada tarp pavienių asmenų užsimezga tarpusavio ryšys, išmokstama naujų dalykų. Atsiradę asmeniniai santykiai ne visada pastebimi. Juos vaikas pasirenka pats, siekdamas bendrauti. Asmeniniai tarpusavio santykiai klasėje mokinius jungia į poras arba mažas grupes. Jose paisoma bendravimo etikos. Tačiau natūraliai susidaro atskiros grupelės ir pogrupiai. Todėl mokiniai tarpusavyje gali konfliktuoti. Jų (grupelių ir pogrupių) tikslai gali būti kitokie negu visos klasės.

Mokytojo uždavinys – skatinti visų klasės mokinių aktyvumą ir neleisti susidaryti atskiroms grupelėms, kurių tikslai ar normos prieštarauja doriems klasės interesams. Klasės raidai sustojus gali atsirasti tarpusavio pasitikėjimo stygius. Klasė susiskaldys į pogrupius, įsivyras individualizmas, konkurencija ir blogi tarpusavio santykiai. Tai gali atsitikti kai mokinių bendruomenė yra pirmoje ar antroje stadijoje.

Trečioje klasės dinamikos stadijoje grupė siekia bendrų tikslų ir ieško būdų jiems įgyvendinti. Atsiranda tarpusavio ryšiai, bendrumo jausmas, produktyvus mokymasis, klasė atranda savo tapatumą, būdingas sėkmingas konfliktų sprendimas. Šioje stadijoje klasė gali išbūti trimestrą, visus mokslo metus.

Sėkmingai pasiekta ketvirtoji stadija byloja apie idealų grupės brandumą. Klasė dirba vieningai ir veiksmingai. Šią stadiją klasė gali pasiekti jei įsisąmonina pagrįstus grupės tikslus.

Kitas svarbus grupės dinamikos veiksnys – tai klasės moksleivių gyvenimo ir veiklos atmosfera. Butkienė, Kepalaitė (1996), nurodo tris šios sąveikos kategorijas: **kooperacija**, arba teigiama tarpusavio priklausomybė, **konkurencija** arba neigiama

tarpusavio priklausomybė, **individuali strategija** kai nėra jokios tarpusavio priklausomybės (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Klasės mokytojui dera žinoti veiksnius, kurie dezorganizuoja mokinių bendruomenę (klasės atmosferą). Reikia atkreipti dėmesį į šiuos neigiamus veiksnius:

- **vaiko išgyvenimų baimę** dėl pačių įvairiausių priežasčių (dėl atsakinėjimo, vertinimo, perartimo ar per susidariusio per didelio atstumo tarp mokinių, dėl mokinių tarpe susidariusios fizinės ir psichologinės grėsmės;

- **vaiko išgyvenimo prislėgtumas**, tai jo nepasitenkinimas užimama padėtimi klasėje, kai pastarasis neturi vilties sėkmingai atlikti mokyklines užduotis ir nemato prasmės sunkiau padirbėti, nes mokytojas netiki, kad jis gali sėkmingai dirbti. Dėl tos priežasties mokinys gali jaustis atstumtas, nepripažintas.

Mokykla yra vaiko bendruomenė, kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius. Mokyklos veikla – procesas, kuriame dalyvauja mokyklos bendruomenės nariai; jį lemia išorės ir vidaus veiksniai, neretai

susiduriama su kliudymais optimaliai realizuoti siekius kasdieninėje veikloje (Targamadžė, 1999). Mokyklos klimata lemia joje esančių mokinių pilietybę, vertybės, kurias vaikas atsineša iš šeimos, bei tėvų socialinė padėtis visuomenėje. Todėl kiekvienos mokyklos prioritetinis tikslas strateginiame plane turėtų būti padėti mokiniui adaptuotis bei skatinti mokinio mokymosi motyvaciją, įvertinant skurdo ir ekonomikos iškeltus iššūkius kai kurioms mokinių grupėms (Targamadžė, 1999). Adaptavimosi mokykloje problema yra išlikusi iki šių dienų ir nagrinėjama įvairiais požiūriais. Kiek mažiau tirta socialiniu-pedagoginiu aspektu, nenagrinėtas adaptacijos ir kokybiško mokymosi ryšys.

Sunkiausia atėjusiam naujam vaikui į mokyklą yra adaptacija. Vaiko savijautai mokykloje turi reikšmės ne tiek mokymo medžiaga, programos, kiek pats mokymo organizavimas, mokinio ir mokytojo tarpusavio sąveika, mokyklos klimatas ir jo įtaka asmenybės formavimuisi. Dažniausiai mokymosi sunkumų kyla dėl emocijų, jausmų, išgyvenimų, kurie mokinį trikdo. Griciūtė (2005), remdamasi Kagano teorija, teigia, kad pirmiausia galimos tokios vaikų reakcijos: pablogėja mokymosi rezultatai, vaikas rodo pasyvų arba aktyvų protestą, elgiasi negatyviai, atsisako atlikti įvairias užduotis. Toks vaiko elgesys yra susijęs su menkavertiškumo, nerimo jausmais (Griciūtė, 2005). Mokinys pradeda jaustis nekompetentingu ir negali panaudoti savo gebėjimų.

Vaikas, sunkiai adaptuodamasis mokykloje, išgyvena labai sudėtingą situaciją. Todėl formuojasi ar net įsitvirtina emociniai sutrikimai, kurie neigiamai veikia asmenybės vystimąsi, motyvaciją, elgesį ir todėl dar labiau apsunkina vaiko tolesnės adaptacijos mokykloje. Dėl to adaptacijos sėkmė priklauso ir nuo kai kurių asmenybės savybių bei nuo socialinės aplinkos reikalavimų ir palaikymo (Juodraitis, 1999). Kalbant apie kokybišką mokymąsi, šiandien būtina akcentuoti mokinių adaptacijos įtaką mokinių mokymosi motyvacijai. Vaiko noras mokytis stiprėja, kai: mokykloje jauku, kai jis nepavargsta ir visada būna darbingas, kai nauja mokymosi medžiaga ir patraukli mokymosi forma patenkina jo smalsumą, kai per pamokas patiria sėkmę ir džiaugsmą, o ne baimę gauti blogą pažymį ar būti pažemintam mokytojo, klasės draugų ar vyresnių mokinių. Mokinui tik pradėjusiam lankyti mokyklą ar peržengusiam naujos mokyklos slenkstį būtinas emocinis komfortas ir gerų emocijų sanauja. Mokiniai jaučia, ar mokytojai ir mokyklos administracija nusiteikusi būti draugais, pasiruošusi padėti pažinti naują aplinką, ar pasirengusi „muštruoti kaip kareivius“. Lengva adaptacija yra stiprus veiksnys, lemiantis mokinio mokymosi sėkmę, padedantis ugdytis saugumo, prierašumo, nusiteikimo siekti daugiau ir kitas nuostatas. Sunki mokinio adaptacija mokykloje lemia nenorą mokytis, mažina pasitikėjimą savimi, vaikas gali užsisklęsti savyje, nepasitikėti nei mokytojais, nei draugais, net pačiais tėvais. Pasaulis tampa svetimas. Tai gali atsiliepti ypač paauglystėje ir net privesti iki savižudybės.

2 skyrius. REEMIGRANTŲ MOKINIŲ ADAPTACIJOS MOKYKLOJE EMPIRINIS TYRIMAS

2. 1. Tyrimo metodologija

Metodologija (žodis kilęs iš graikų kalbos žodžių („methodos“ ir „logos“) galima apibūdinti kaip mokslinio pažinimo procesų sistema (Kardelis, 2002). Kitų tyrėjų nuomone, (Luobikienė, 2009), metodologija yra teorija apie tai, kaip turėtų būti atliekamas tyrimas: numato tyrimo principus ir procedūras, metodų panaudojimą.

Tyrimo instrumentas buvo sudarytas remiantis užsienio autoriais, nagrinėjančiais grįžtamosios migracijos tematiką Ravenstein, Silverman (1998), Vermunt, Verloop (1999), Horrie (2002), Gmelch's (1974), Dustmann (2001), Tsuda (2000), Virtanen (2000), Zenke (1995) bei lietuvių mokslininkais, kurie nagrinėjo iš užsienio grįžusių mokinių ugdymo problemas Ruškus, Kuzmickaitė (2008), Žydzžiūnaitė (2005). Taip pat tyrimo instrumentas buvo kuriamas remiantis *ekspertavimo metodu* (žr. 3 priedą).

Siekiant išsiaiškinti iš emigracijos grįžusių mokinių adaptacijos galimybes mokykloje naudoti šie tyrimo metodai:

- eksportavimo metodas;
- pusiau struktūruotas interviu;
- anketinė apklausa;
- kokybinė turinio (content) analizė;
 - statistinė tyrimo duomenų analizė;

Tyrimas atliktas vadovaujantis trianguliacijos principu, tarpusavyje derinant kokybinius ir kiekybinius metodus (Kardelis, 2002). Kokybinis tyrimas, tai kokybinių duomenų įvairovė, sudaranti galimybes taikyti įvairius analizės metodus. Kiekybinės analizės esmė yra bandymas suvesti sąvokas į skaičius, kvantifikuoti jas, matuoti ir naudojant statistinės analizės procedūras, analizuoti.

Ekspertinis metodas. Ekspertų vertinimo metodas plačiai taikomas sociologiniuose tyrimuose gauti nagrinėjamos srities empiriniams duomenims. Grupė ekspertų turi užtikrinti gautos informacijos išsamumą ir patikimumą, galimybę ją patikrinti, o dar geriau – statistiškai pagrįsti. Priklausomai nuo reikalavimų, keliamų gaunamai informacijai, ekspertų vertinimai gali būti įvairios formos – nuo profesionalių interviu arba nuo neakivaizdinės individualios apklausos anonimine anketa iki atviros grupinės šių asmenų diskusijos tyrimo problemą nagrinėjamais klausimais Sudarius tyrimo instrumentą, jis buvo pateiktas vienos Šiaulių m. Bendrojo lavinimo

mokyklų 2 administracijos darbuotojams, 2 socialiniams pedagogams ir 1 mokytojai. Socialiniai pedagogai ir mokytoja sutiko su visomis pateiktomis išvadomis, pavaduotoja ugdymui dalinai sutiko su antra išvada, o mokyklos direktorė nesutiko su 2 ir 3 išvadomis.

Kadangi dauguma ekspertų sutiko su tyrimo išvadomis, tai reiškia, kad tyrimo rezultatai yra patikimi.

Interviu – (angl. Interview) vienas svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime (Luobikienė, 2009). Pagal Kardelį (2002), interviu – viena iš apklausos rūšių, integruotų į stebėjimo metodų grupę. Interviu klausimynas sudarytas, siekiant atskleisti reemigrantų mokinių adaptaciją mokykloje. *Interviu forma* – pusiau struktūruotas interviu. Interviu klausimai buvo iš anksto numatyti (žr. 1 priedą). Šio tiriamojo interviu bruožas yra tas, kad visa informacija gaunama žodžiu. Interviu truko apie 1 val. Interviu duomenų analizei ir apibendrinimui naudojamas turinio (content) analizės metodas.

Anketinė apklausa – tai būdas duomenis gauti, užduodant respondentams klausimus raštu (Kardelis, 2002). Anketa sudaryta remiantis išnagrinėtais teoriniais šaltiniais. Anketą sudarė 17 klausimų, iš kurių 14 uždaro tipo, 2 pusiau atviri ir 1 atviras (žr. 2 priedą). Anketinių duomenų apdorojimui ir analizei naudotas statistinės kompiuterinės programos paketas „SPSS 17.0 for Windows“.

Kokybinio ir kiekybinio tyrimo instrumentai buvo suskirstyti į blokus. Kokybinio tyrimo instrumentą sudaro tokie blokai: demografiniai tiriamųjų duomenys, adaptacijos mokykloje grįžus iš užsienio sunkumai, bendravimo su bendraamžiais ir pedagogais ypatumai, grįžus į lietuvišką mokyklą, respondentų požiūris į mokymąsi Lietuvoje ir užsienyje. Kiekybinio tyrimo instrumentą sudaro tokie blokai: demografiniai tiriamųjų duomenys, mokinių žinių lygio, grįžus į lietuvišką mokyklą, vertinimas, mokinio adaptacijos ypatumai, grįžus į lietuvišką mokyklą pedagoginės veiklos su reemigravusiais vaikais ypatumai, pagalbos teikimo reemigravusiems vaikams bruožai. Išskirti blokai leidžia išanalizuoti mokinių ir mokytojų patirtis per skirtingas mokymosi paradigmas, mokymosi, kultūros skirtumus, kurie įtakoje švietimo sistemą.

SPSS (Statistical Package for Social Sciences) – statistinių skaičiavimų programa.

Nustatant skirtumus tarp respondentų grupių buvo taikytas porinių dažnių lentelių metodas, χ^2 (*chi kvadrat*) kriterijus, skirtas homogenetiškumo, nepriklausomumo ar suderinamumo hipotezėms patikrinti. Dviejų ar daugiau empirinių skirtinių palyginimas. Dviejų nominalių kintamųjų ryšys. Dviejų empirinių tikimybių (procentų) palyginimas nepriklausomų imčių atveju.

X² – Chi kvadrato kriterijus;

p – reikšmingumo lygmuo;

df – laisvės laipsnis.

Taip pat buvo naudojama ANOVA- dispersinė analizė – pagrindinis kiekybinio kintamojo reikšmių sklaidos matas, lygus reikšmių nuokrypių nuo vidurkio kvadratų sumos vidurkiaiai. Dviejų ar daugiau populiacijų vidurkių lygybės tikrinimas. Metodas pagrįstas tarpgrupinės ir grupių vidinių dispersijų palyginimu.

Koreliacinė analizė – statistinių ryšių taro požymių tyrimo instrumentas. Patikimumo vertinimui naudotas koeficientas p (skirtumai patikimi, kai $p < 0,05$). Jei ji mažiau nei 0,05, vadinasi, rastas statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys.

Grafiniam duomenų atvaizdavimui naudota kompiuterinė „Microsoft Exel“ programa.

Tyrimo dalyviai – 175 respondentai, iš kurių:

- 5 14-18 metų iš užsienio grįžę mokiniai;
- 170 Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų.

Tyrimė grįžtamosios migracijos respondentai laikomi tie mokiniai, kurie mokėsi lietuviškose mokyklose, tačiau dėl tam tikrų priežasčių emigravo į užsienį, ten mokėsi ne mažiau kaip 1 metus. Vienerių metų laikotarpis pasirinktas remiantis 2004 m. Tyrimu „Integrating Immigrant Children into Schools in Europe“, kuriame nurodoma, kad mokinių adaptacija vyksta apie pusę metų. Respondentai buvo išvykę į Didžiąją Britaniją, Švediją, Indiją ir Daniją.

Anketinėje apklausoje dalyvavo keturių Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai. Iš viso buvo išdalinta 200 anketų, grįžo 170 anketų. Tiriamųjų imtys buvo sudarytos paprastos atsitiktinės atrankos būdu. Šis atrankos būdas pasirinktas todėl, kad generalinė aibė nebuvo pernelyg didelė ir pasirinktus tiriamuosius buvo lengva rasti. Toks atsitiktinis tikimybinės imties pasirinkimo būdas dar vadinamas patogumo imtimi (Kardelis, 2002).

Interviu apklausa vyko 2010 m. gruodžio mėnesį.

Anketinė apklausa vyko 2011 m. sausio mėnesį.

Tyrimo etiniai aspektai. Vykdam apklausą, buvo vadovujamasi geranoriškumo, etiniais bei teisiniais tyrimo principais. Buvo atsižvelgiama į respondentų teisę atsisakyti dalyvauti tyrimė. Atliekant apklausą tiriamieji buvo supažindinami su tyrimo tikslu, klausimyno pildymo instrukcija, paaiškinama, kaip bus užtikrintas jų konfidencialumas.

2. 2. Reemigrantų mokinių adaptacijos mokykloje tyrimas

2. 2. 1. Demografiniai tiriamųjų duomenys

Pristatant interviu duomenis pirmiausia pateikiami respondentus charakterizuojantys duomenys (žr. 1 lentelė).

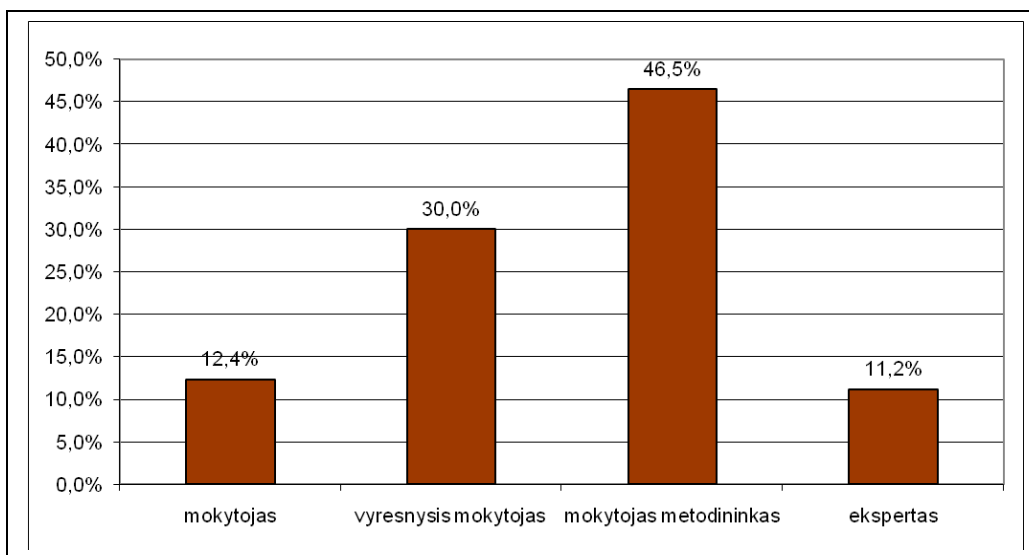
Respondentus charakterizuojantys duomenys

Resp. Nr.	Amžius, lytis	Mokymos i užsienyje trukmė	Mokymo įstaiga / klasė užsienyje	Mokymo įstaiga / klasė grįžus į Lietuvą
1	17 m., vyr.	1 metai	Gimnazija Švedijoje. Mokėsi pagal lygius, (pvz., matematikos pagal 11-12 klasės lygį, švedų kalbą – 10-11 kl. Lygį)	Gimnazija, grįžo į 9 klasę
2	17 m., vyr.	2 metai	Gimnazija Anglijoje. Mokėsi 8-9 kl. Lygiu	Pagrindinė mokykla, grįžo į 7 kl.
3	14 m., vyr.	3 metai	Indijos vidurinė mokykla	Pagrindinė mokykla, grįžo į 6 kl.
4	17 m., vyr.	3 metai	Airijos vidurinė mokykla, joje baigė 6 kl.	Pagrindinė mokykla, grįžo į 7 kl., dabar mokosi 10 kl.
5	18 m., mot.	1 metai	Danijos vidurinė mokykla, 11 kl.	Gimnazija, 11 kl.

Iš lentelėje apibendrintų duomenų matyti, kad tyrimo dalyvių daugumą sudaro vaikinai. Respondentai užsienyje (Švedijoje, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Indijoje, Danijoje) gyveno su artimiausiais žmonėmis (tėvais ar vienu iš tėvų, seserimis, broliais), mokėsi nuo 1 iki 3 metų. Svečiose šalyse buvo mokomasi pagal lygius arba aukštesnėse klasėse, nei būtų mokomasi Lietuvoje.

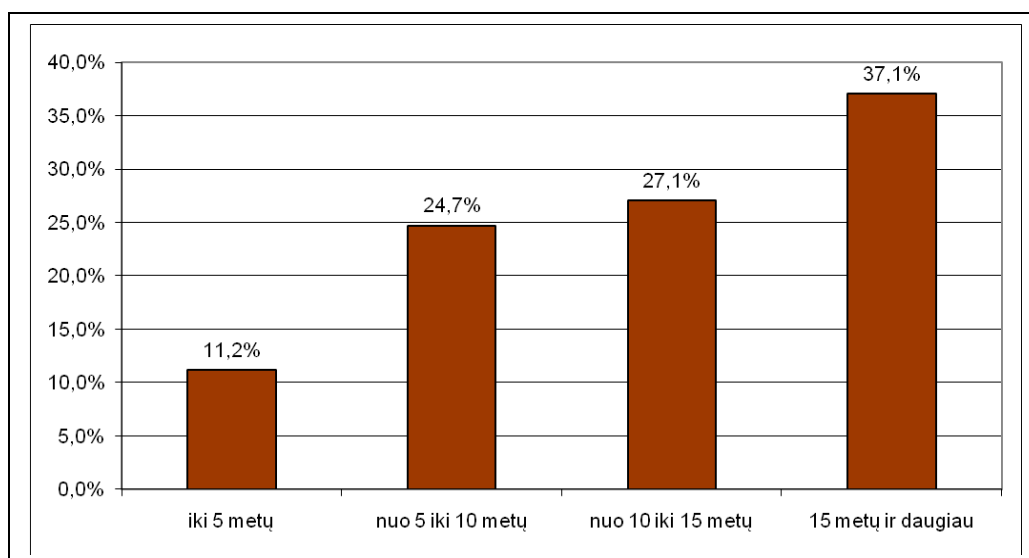
Vykdamas iš reemigrantų mokinių adaptacijos problemų tyrimą, pirmiausia nustatyti pedagogus charakterizuojantys duomenys. Išaiškėjo, kad daugelis pedagogų turi mokytojo metodininko (46,5 %) ir vyresniojo mokytojo (30,0 %) kvalifikacines kategorijas (žr. 1 pav.).

Tai rodo, kad mokytojai yra kvalifikuoti ir turintys daug patirties savo srityje specialistai, turintys 10-15 metų stažą, o kai kurie pedagogai turi net daugiau nei 15 metų darbo stažą.



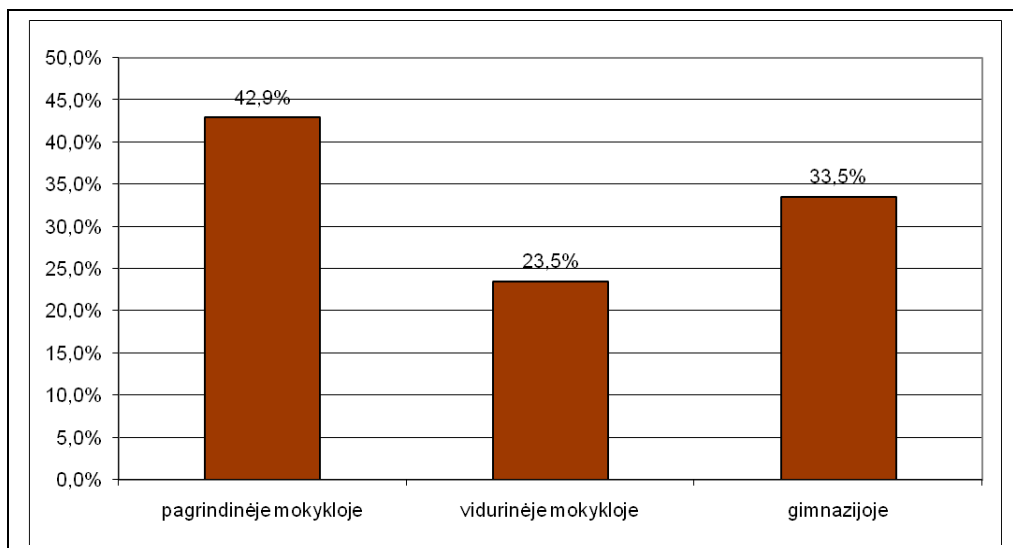
1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją, %

Remiantis 2 pav. Duomenimis, dauguma respondentų (37,1%) turi 15 m. ir didesnę pedagoginio darbo stažą. Maždaug trečdalis (27,1%) šį darbą dirba 10-15 m., ketvirtadalis (24,7%) 5-10 m. Vadinas, tyrimo dalyviai pakankamai ilgai dirba mokykloje ir turės susidarytą tvirtą nuomonę apie reemigrantų mokinių adaptacijos galimybes mokykloje, problemas ir sunkumus, su kuriais vaikai susiduria iš naujo įsiliedami į lietuviškos mokyklos gyvenimą.



2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą, %

3 pav. pateiktas respondentų pasiskirstymas pagal ugdymo įstaigą, iš kurio matyti, kad didžioji dalis pedagogų dirba pagrindinėje mokykloje (42,9%) arba gimnazijoje (33,5%). Maždaug kas ketvirtas (23,5%) tyrimo dalyvis dirba vidurinėje mokykloje.



3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ugdymo įstaigą, %

Visi respondentai (žr. 5 priedą), (100,0%) mokiniams, grįžusiems iš užsienio, dėsto įprastoje klasėje.

2.2.2. Reemigrantų mokinių analizė

Respondantai pasakodami apie vertinimo sistemų skirtumą Lietuvoje ir Anglijos, Švedijos mokykloje, kurioje mokėsi emigracijos metu, teigia, kad geriausias dalykas, ko nėra Lietuvoje, bet buvo ten, yra mokinių skirstymas į lygius. Kiekvienas mokinys turėdavo savo individualius tvarkaraščius ir kiekvienas dalykas (matematika užsienio kalba ir t. T) buvo **paskirstyta įvertinus mokinio gebėjimus pagal lygius**. Tokiu būdu mokiniui sudaromos sąlygos mokytis su mokiniais, kurių gebėjimai daugiau mažiau sutampa. Richard, Stiggins (2001) mano, kad vertinant mokinius svarbu, kad mokiniui būtų suteikta visiška laisvė išsakyti ir išreikšti save. Paskirstymas į lygius leidžia mokiniams suvokti kas jiems sekasi geriausiai, o tai padeda renkantis specializaciją ateityje, tokiu būdu yra ugdoma individuali asmenybė. Lietuvoje tuo tarpu mokiniai skirstomi į klases, neatsižvelgiant į jų mokymosi sugebėjimus.

Švedijoje mokomės pagal lygius, (pvz., matematikos mokiausi pagal 11-12 klasės lygi, švedų kalbą 10-11 klasės lygį), Lietuvoje grįžau į 9 klasę (Eivydas).

Anglijoje mokiausi lygiais, tai ten mokiausi 8-9 klasės lygiu. O Lietuvoje grįžau mokytis į 7 klasę (Žygintas).

Interviu metu aiškintasi, ar atvykus į Lietuvą vyko respondentų patikrinimas žinių lygiui nustatyti. Visi tyrimo dalyviai nurodė, kad specialaus žinių patikrinimo nebuvo. Trys iš respondentų pastebėjo, kad pedagogai teiravosi apie mokymosi rezultatus ir gautus įvertinimus mokantis užsienyje.

Išaiškėjo, kad grįžusiems į Lietuvą mokiniams reikėjo įvairios pagalbos (žr. 2 lentelė).

2 lentelė

Pagalba, kurios reikėjo į Lietuvą grįžusiems mokiniams

Kategorija	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų – teiginių pavyzdžiai
Ruošiant pamokas	2	<Reikėdavo kai kurių mokytojų pagalbos pamokų metu ar ruošiantis kontroliniam, darant namų darbus. Patardavo, padėdavo, išklausedavo ar tiesiog pasikalbėdavo su manimi tie mokytojai, kuriuos pažinojau, kurie anksčiau mane mokė>; <Trūko pagalbos ruošiant pamokas>.
Mokantis lietuvių kalbos	4	<Didžiausios pagalbos reikėjo su lietuviu kalba, nes tris metus daugiau rašiau angliškai. Namuose kalbėdavo lietuviškai. O pagalbos beveik ir nesulaukiau, nes pačiam teko papildomai mokytis pas mokytojus>; <...lietuvių kalbos mokymasis...>; <Buvo sunkiausia su lietuvių kalba. Ne, man niekas nepadėjo>; <Sunkiai sekasi <...> lietuvių kalba>.
Mokantis matematikos	1	<Sunkiai sekasi matematika...>.
Prisitaikant prie lietuviškų mokymo(si) programų	2	<Buvo sunku prisitaikyti prie Lietuviškos mokyklos programos. Bet prisitaikyti reikėjo. Niekas nepadėjo, pats mokiausi>; <... visa mokymosi programa daug sunkesnė ir sudėtingesnė>.

Remiantis lentelėje apibendrintais duomenimis, beveik visiems respondentams (4) reikėjo pagalbos mokantis lietuvių kalbos, nes gyvendami užsienyje jie buvo įpratę bendrauti ir rašyti anglų kalba. Taip pat buvo keblumų prisitaikant prie lietuviškų programų, kurios respondentams atrodo sunkesnės, nei užsienyje, ruošiant pamokas ar mokantis matematikos. Ne visiems tyrimo dalyviams buvo kas padeda, siekiant įveikti šiuos sunkumus.

Buvo sunku prisitaikyti prie Lietuviškos mokyklos programos. Bet prisitaikyti reikėjo. Niekas nepadėjo, pats mokiausi (Eivydas).

Pagalbos reikėjo, nes tuos dalykus mokiausi papildomai su dalykų mokytojais (Domantas)

Didžiausios pagalbos reikėjo su lietuviu kalba, nes tris metus daugiau rašiau angliškai. Namuose kalbėdavo lietuviškai. O pagalbos beveik ir nesulaukiau, nes pačiam teko papildomai mokytis pas mokytojus (Darijus).

Respondentų pasiteiravus apie didžiausias problemas, su kuriomis susidūrė vėl pradėję lankyti mokyklą Lietuvoje, daugelis vėl minėjo lietuvių kalbą, prisitaikymo prie lietuviškų mokymo(si) programų sunkumus. Vienas iš respondentų pastebėjo, kad grįžus į Lietuvą jam trūko motyvacijos mokytis. Egzistuoja mokiniu adaptacijos problema ir dėl to, kaip tos mokyklos mokiniui pavyksta įveikti baimę, ir nuo to priklauso jo tolesnė mokymosi motyvacija,

ir asmenybės branda, o pats mokymasis, pereinant iš vienos mokyklos į kita, vis sunkėja, darosi sudėtingesnis, reikalauja didelių valios pastangų.

Tyrimo rezultatai parodė, kokia buvo pirmoji mokinių diena mokykloje grįžus iš užsienio ir ką jie išgyveno (žr. 3 lentelė).

3 lentelė

Respondentų išgyvenimai pirmą dieną mokykloje grįžus iš užsienio

Kategorija	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų – teiginių pavyzdžiai
Stresas	2	<Nesinorėjo eiti į mokyklą, nes jaučiau stresą – reikėjo vėl daug mokytis, buvau atpratusi nuo tokio krūvio>; <Sunku buvo, nes neturėjau draugų, būti klasėje naujoku sunku. Viskas nervino, nes viskas skyrėsi nuo užsienio mokyklos. Baisu buvo pagalvoti, kad reikės pradėti viską iš naujo>.
Nedraša	1	<Buvo truputį nedrašu, nes ėjau į naują mokyklą ir ten nieko nepažinojau. Manau daugelis nerimauja. Stengiausi neišsiskirti iš kitų mokinių>.
Svetimumo jausmas	1	<Atrodė, kad turėčiau mokykloje jaustis kaip ir sava – juk ta pati aplinka, tie patys mokytojai, tačiau tuo pačiu metu jaučiausi ir svetimai, nes artimiausioje mano aplinkoje žmonės buvo kiti, buvę klasiokai dabar abiturientai, taigi gyvena visai kitomis problemomis, nei aš...>.
Sunkumai bendraujant su bendraamžiais	3	<... sunku surasti bendrą kalbą ir grįžti į jų kompaniją>; <sunku buvo pradėti bendrauti su klasiokais>; < Pusantrų metų reikėjo, kad nors kiek pritačiau prie naujos mokyklos. Mano mąstymas ir bendravimo stilius labai skyrėsi nuo mano naujų klasiokų. Iki šiol neturiu artimo draugo>.

Du iš tyrimo dalyvių teigė išgyvenę stresą, trys susidūrė su sunkumais bendraudami su klasės draugais. Kiti respondentai teigė, kad jiems buvo nedrašu, nerimavo, jautėsi svetimai, nes pamatė, kad klasės draugai gyvena kitomis mintimis, kitomis problemomis, nei jie patys. Du iš respondentų nurodė, kad pirmoji diena mokykloje po grįžimo niekuo neišsiskyrė, nes buvo tokia, kaip ir visos kitos prieš emigruojant, jie nepatyrė jokių išgyvenimų. Vis dėlto galima teigti, kad iš emigracijos grįžę mokiniai patiria adaptacijos sunkumų iš naujo prisitaikydami prie mokyklos aplinkos, bendraamžių, mokymosi krūvio ir keliamų reikalavimų. (Yoshida, Matsumoto, 2002) akcentuoja, kad reemigrantų patiriamas stresas, išgyvenimai neleidžia reemigrantams jaustis savo gimtosios šalies piliečiais, bet įsuka į susvetimėjimo ratą grįžusiuosius.

Sunku buvo, nes neturėjau draugų, būti klasėje naujoku sunku. Viskas nervino, nes viskas skyrėsi nuo užsienio mokyklos. Baisu buvo pagalvoti, kad reikės pradėti viską iš naujo (Domantas).

Nesinorėjo eiti į mokyklą, nes jaučiau stresą – reikėjo vėl daug mokytis, buvau atpratusi nuo tokio krūvio (Emilija).

Palujanskienė (2006), remdamasi E. Eriksono teorija, teigia, kad adaptacija tiesiogiai susijusi su žmogaus ego stiprumu ir socialinių institucijų parama. Tiek biologinei, tiek psichologiniai, tiek socialinei adaptacijai būdingi bendri mechanizmai ir sunku įvardyti, kurie iš minėtų veiksnių nulemia vienokią ar kitokią adaptacinių mechanizmų seką ir išraišką.

Interviu metu aiškintasi, kaip pasikeitė iš emigracijos grįžusių mokinių santykiai su mokytojais (žr. 4 lentelė).

4 lentelė

Iš emigracijos grįžusių mokinių santykiai su mokytojais

Kategorija	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų – teiginių pavyzdžiai
Puikiai sutaria	3	<Santykiai su mokytojais nieko neišsiskyrė. Lygiai taip pat bendravo kaip ir su kitais klasės draugais>; <Ir dabar santykiai su mokytojais yra normalūs>; <Su mokytojais santykiai geri>.
Padedą	2	<Labai padėjo...>; <Esu jiems labai dėkinga, kad padėjo įsivažiuoti ir nespaudė nuo pat pradžių>.
Nuolaidžiauja	2	<Mokytojai žinojo, kad kelis metus mokiausi užsienio mokykloje, per pamokas pastebėdavo, kad man sunkiau sekdavosi. Iš pradžių dar darydavo nuolaidų, bet po kurio laiko aš turėjau suspėti viską su kitais mokiniais>; <Reikalavimai visiems vienodi, tik mokslo metų pradžioje, kai adaptacinis periodas tikrai buvo sunkus, draugiškesni mokytojai šiek tiek nuolaidžiaudavo, leisdavo perrašyti nenusisėkusius kontrolinius ar atsiskaityti ne su visais. Vėliau, kai pripratau, tas nuolaidžiavimas dingo>.
Teiraujasi apie užsienio švietimo sistemą	1	<Mokytojai buvo malonūs, jiems buvo labai smalsu sužinoti apie Švedų švietimo sistemą, kaip man ten sekėsi mokintis>.
Pyksta	1	<Kartais pastebėdavau, kad mokytojai neturi kantrybės paaiškinti, jei ko nesuprasdavau. Būdavo ir tokių atvejų, kad paprašydavo klasės draugų, kad paaiškintų man. Man kartais tikrai būdavo sunku, jei ko nesuprasdavau, nepadarydavau namų darbų, tada mokytojais pykdavo>.

Mokykla lemia mokinių socialinę, emocinę ir elgesio raidą per organizacinius ir mokomuosius procesus, kurie funkcionuoja skirtingais lygmenimis, kur socialinės žinios, aplinkos klimatas yra svarbi adaptacijos sąlyga. Anot Vasiliauskienės (2004), saugi aplinka ir tarpasmeninių santykių darna turėtų būti mokyklos siekiamybė. Mokinių adaptacijos procese mokinių ir mokytojų bendradarbiavimas turi būti grįstas lygiavertiškumu. Šiuo požiūriu santykiai turi būti „horizontalūs – lygiaverčiai, o ne vertikalūs“, reiškiantys pavaldumą. Mokytojo vaidmuo adaptacijos procese yra ypač svarbus (žr. 3 priedą). Nuo mokytojo santykių su mokiniais priklauso mokinių savijauta, adaptacijos sėkmė mokykloje.

Taigi daugelio respondentų santykiai su mokytojais yra geri, nes sulaukia pagalbos, draugiškumo, mažesnių reikalavimų, domisi užsienio švietimo sistema. Tačiau tyrimo dalyviai prasčiau sutaria su klasės draugais (žr. 5 lentelė).

5 lentelė

Iš emigracijos grįžusių mokinių santykiai su klasės draugais

Kategorija	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų – teiginių pavyzdžiai
Pozityvūs santykiai	3	<Santykiai buvo tokia pat kaip ir anksčiau, gal dabar net ir geresni. Tik smalsaudavo kaip ten man sekėsi mokytis ir ar buvo sunku>; <nebuvo sunkumų, niekas per daug nereplikuodavo...>; <Santykiai normalūs, nei konfliktiški, nei kažkuo ypatingi. Visi pasirodė geranoriški, visad sutikdavo padėti, jei kažko nesuprasdavau dėl to, kad metus buvau atitrūkusi nuo tos mokyklos gyvenimo. Iš pradžių labai domėjosi, klausinėjo, kaip man ten sekėsi ir panašiai, vėliau tai, žinoma, liovėsi>.
Probleminiai santykiai	4	<Dažnai mokykloje vaikai pravardžiuoja „indusu“, man tai nepatinka. Daugelis man sako, kad aš esu kitoks>; <Buvę klasiokai dažnai mėgsta pasityčioti <...> „ech, tu, maže vienuoliktokė“, arba „palikta antriems metams“>; <... kartais jei viskas erzindavo, tai aš atsikirsdavau>; <Kartais kai kurie klasės draugai erzindavosi, pasijuokdavo, kad nesuprantu ko nors, apsipykdavome>.

Išaiškėjo, kad ne visų respondentų santykiai su klasės draugais buvo ar yra geri. Keturi iš jų nurodė, kad mokykloje yra patyrę patyčių, pajuokų ar erzinimų.

Buvę klasiokai dažnai mėgsta pasityčioti, bet draugiškai ir tikrai ne įžeidžiančiai. Maždaug, „ech, tu, maže vienuoliktokė“, arba „palikta antriems metams“ (Emilija).

Kartais kai kurie klasės draugai erzindavosi, pasijuokdavo, kad nesuprantu ko nors, apsipykdavome (Darijus).

Daugelis man sako, kad aš esu kitoks (Domantas).

Galiu pasakyti, kad Airijoje tiek mokytojai, tiek mokiniai draugiškesni, jei ko nesupranti viska paaiškina. Jiems nebūdavo nei keista, nei juokinga jei ko nesuprasdavau. O Lietuvoje kartais išgirsdavau tokį pasakymą „Kaip tu gali nesuprasti“ (Darijus).

Vadinasi, emigracija pakeičia mokinių santykius su bendraamžiais, kadangi iš dalies pasikeičia ir patys iš emigracijos grįžę vaikai, jų mąstymas, vertybės, požiūris į lietuvišką mokyklą, tenka vėl prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos ir žmonių.

Aplinkinių elgesys emigracijoje ir reemigracijoje sąlygoja, kad emigrantai, būdami užsienyje, jaučiasi lietuviais, o grįžę į Lietuvą jaučiasi esą užsieniečiai.

Apklausiant mokinius išaiškėjo, mokyklos užsienyje labai skiriasi nuo lietuviškų (žr. 6 lentelė).

Užsienio ir Lietuvos mokyklų skirtumai respondentų požiūriu

Kategorija	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų – teiginių pavyzdžiai
Klasėse daugiau mokytojų, bet mažiau mokinių	1	<Pamokoje būdavo visada 2 mokytojos, o klasėje mokinių tik po 15>.
Aprūpino mokymosi priemonėmis	1	<Mama nupirko įvairiausių priemonių mokyklai (pieštukai, rašikliai ir t. T.) aš atėjau į mokyklą man viską davė mokytoja. Ji dar manęs paklausė „O kodėl tu viską nusipirkai?“ Aš jai papasakojau, kad Lietuvoje reikia viską patiems nusipirkti>.
Nemokamas maitinimas	1	<Valgykloje maistas nieko nekainuoja, gali valgyti kiek nori>.
Kitokia mokyklos atmosfera	2	<Anglijos mokykloje atmosfera buvo šilta. Ten kitaip viskas vyksta, nei Lietuvoje>; <...man labiau patiko daniškoji atmosfera, dėl to ir buvo sunkoka vėl prisitaikyti Lietuvoje>.
Kitokios taisyklės	3	<Kabinetai užsidarydavo (užsitrenkdavo), kad niekas negalėtų vaikščioti, galėdavo įeiti mokytojas ir direktorius. Pirmą pamoką trukdavo 1 valandą, trumpoji pertrauka 30 minučių, pietų pertrauka 1 valandą trukdavo>; <Prasidėjus pamokoms būdavo užrakinama mokykla, o atrakindavo tik pasibaigus pamokoms>; <Lankiau mokyklą, kurioje nebuvo skambučių, kontrolinių darbų – viskas sudaryta taip, kad mokiniai jaustų kuo mažiau streso. Į mokytojus kreipiamasi vardais, tarp jų ir mokinių draugiški santykiai, pagarba, bendravimas kaip lygus su lygiu, galima ginčytis, diskutuoti, juokauti>.
Užsienio kalbų mokymai migrantams	2	<...pradžioje mums, tokiems vaikams atvykusiems iš užsienio, buvo organizuojami švedų kalbos kursai, kad greičiau išmoktumėme švedų kalbą, man sekėsi tikrai neblogai ir greitai pramokau kalbą>; <Anglų kalbos mus, kurie buvome užsieniečiai, mokindavo per pertraukas>.

Remiantis lentelėje apibendrintais duomenimis, respondentai išskyrė skirtingas nei Lietuvoje darbo ir tvarkos mokyklose taisykles, palankesnę ir šiltesnę mokymosi atmosferą, pagalbą migrantams mokantis vietos kalbos. Santykis tarp mokytojų ir mokinių pagrįstas pagalba vienas kitam, daug dirbama grupėse, bendradarbiaujama, dalinamasi informacija, kartu pietaujama.

Švedijoje mokytojai draugiškesni, geresni. Su jais galima bendrauti kaip su draugais. Lietuvoje nesu to matęs (Eivydas).

Dauguma apklaustų respondentų užsienio šalių mokytoją įvardija kaip **mokytojas-draugas**, tačiau grįžę į Lietuvą mokiniai nereprezentuoja mokytojo kaip draugo, pabrėždami stiprią santykių hierarchiją. Tai atsispindi šiuose interviu:

Čia dauguma mokytojų būna įsitempę ir pasiruošę aprėkti bet kurią minutę (Žygintas).

Užsienyje mokytojai ramesni, pakantesni, draugiškesni, o Lietuvoje jie niūroki, kažkokie pikti, griežti atrodo (Darius).

Dažniausiai nieko nepaklausi, amžinai neturintys laiko, pikti. Jaučiamas didelis atstumas tarp mokytojo ir mokinio (Emilija).

Grįžę iš užsienio mokiniai susiduria su problema, kad visiškai skiriasi mokymo programos mokykloje. Mokiniai susidūrė su mokymosi paradigma mokydami užsienyje parodo ir jų pasakojimai apie mokytojų dažniausiai naudojamus mokymosi metodus, su kuriais Lietuvoje mokiniai teigia nesusiduriantys.

Į mokytojus kreipiamasi vardais, tarp jų ir mokinių draugiški santykiai, pagarba, bendravimas kaip lygus su lygiu, galima ginčytis, diskutuoti, juokauti. Visi atsipalaidavę, jei vėluoja atnešti kokį atsiskaitomąjį darbą (nors tam laiko tikrai visada duodama pakankamai), lengvai susitaria su mokytoju, kad atneš dar vėliau. Už namų darbų neatlikimą ar pamokų nelankymą niekas nebaudžia, nes nuo to juk blogiau tik pačiam mokiniui, ne kam kitam (Emilija).

Dėl šios priežasties jie negali perkelti savo patirčių ir kompetencijų, kurias įgijo užsienyje. Lukočiūtė, Mažeikis, Mickutė (2009) teigia, kad dar viena priežastis, sąlygojanti sudėtingą reemigrantų mokinių integraciją į lietuviškos aplinkos mokyklas, yra tarpkultūrinės patirties neperkeliamumas, kurią įgijo būdami užsienyje. Tarptautinės patirties neperkeliamumas į kitą aplinką yra dažnas reiškinys, nes mokiniai, įgiję naujos patirties užsienio mokyklose, grįžę atgal nebesugeba jos pritaikyti. Tačiau anot Tanoka (2005), tarpkultūrinis perkeliamaumas įmanomas, kai įvyksta patirties supratimas, interpretacija, adaptacija ir modifikacija. Be to, kaip išaiškėjo, mokyklos užsienyje labai skiriasi nuo lietuviškų.

Taip pat pastebėta, kad užsienyje, skirtingai nei Lietuvoje, visi mokiniai gali nemokamai maitintis, yra aprūpinami mokymuisi reikalingomis priemonėmis.

Išaiškėjo, kad popamokinė veikla užsienio mokyklose, lyginant su šia veikla Lietuvos mokyklose, yra panaši. Tik svetur mokiniai gali lankyti daugiau nemokamų būrelių.

Visi tyrimo dalyviai interviu metu teigė, kad jeigu būtų galimybė pasirinkti, kurioje mokykloje tęsti mokslus, pasirinktų užsienį, nes ten lengvesnės stojimo sąlygos, aukštosios mokyklos labiau finansiškai aprūpintos, turi geresnes laboratorijas, daug naujos technikos, mokyklų pastatai nauji ir gražūs.

Respondentų pasiteiravus apie patirtį keičiant mokyklą išaiškėjo, kad iš emigracijos grįžę mokiniai tapo savarankiškesni, pradėjo rimčiau žiūrėti į mokslus, grįžo pagilinę užsienio kalbų žinias, be to, suprato, kad Lietuvos švietimo sistema yra nepalyginamai sunkesnė už kitų šalių.

Planuojantiems grįžti iš emigracijos vaikams tyrimo dalyviai pataria likti mokytis užsienyje dėl jau išvardytų privalumų, be to, siekiant išvengti Lietuvoje laukiančių adaptacijos sunkumų.

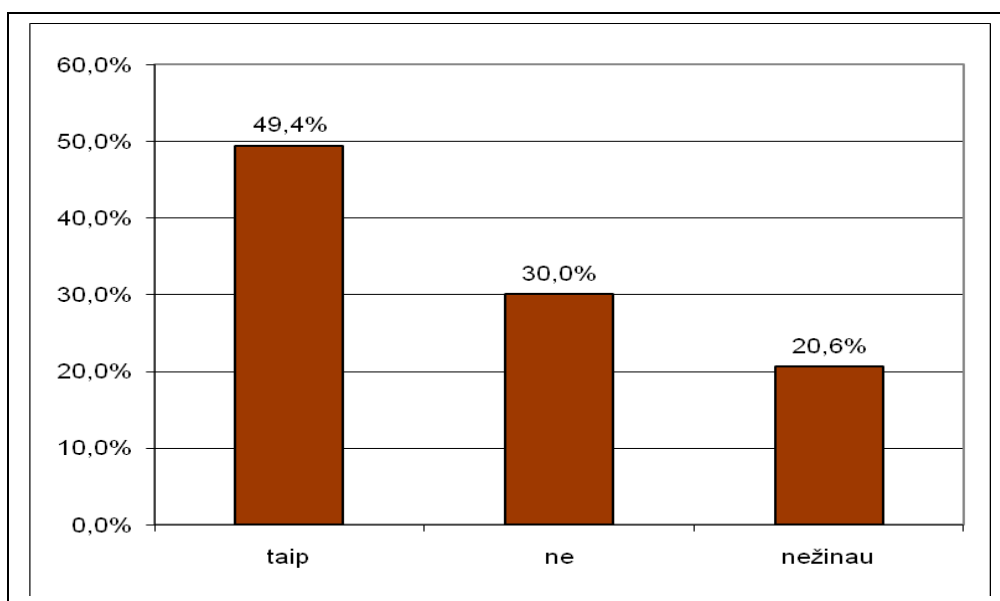
Neplanuoti grįžti į Lietuvą. Jeigu yra galimybė pasilikti mokytis užsienyje (Eivydas).

Ten yra lengviau mokytis, todėl norintys grįžti, turėtų likti mokytis ten (Žyginas).

Keli respondentai pabrėžė, kad labai norėtų grįžti mokytis į užsienio mokyklą, tik deja, jie neturi pasirinkimo. Jei tėvai nusprendžia grįžti į Lietuvą, jie grįžta kartu su tėvais.

2.2.3. Adaptacijos mokykloje grįžus iš užsienio sunkumai

Atlikus tyrimą išaiškėjo, kad ne visiems reemigrantams mokiniams yra organizuojamas žinių patikrinimas (žr. 5 pav.). Beveik pusė respondentų (49,4%) teigė, kad šis patikrinimas yra organizuojamas, trečdalis (30,0 %) teigė priešingai, kas penktas (20,6%) nežinojo.



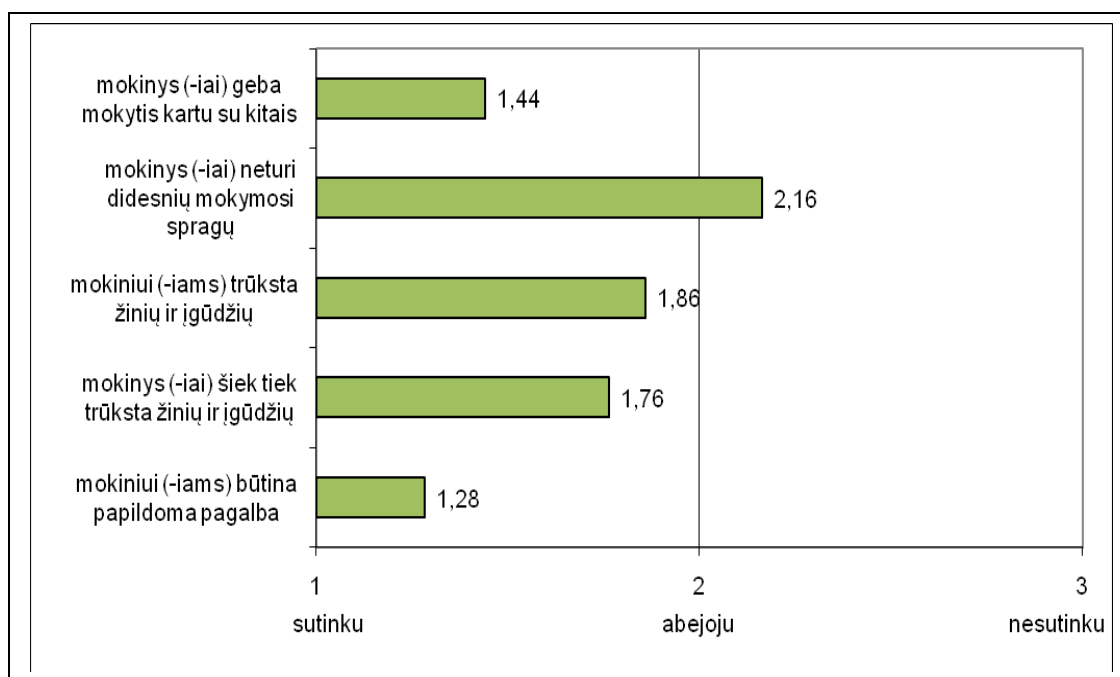
5 pav. Respondentų pasisakymai apie žinių patikrinimo organizavimą mokiniams, grįžusiems iš užsienio, %

Pagal LR Švietimo ministro įsakymą "Dėl užsieniečių ir Lietuvos respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliose grupėse tvarkos." (Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. Rugsėjo 1 d. Įsakymu Nr. ISAK-1800), mokykla privalo patikrinti mokinio žinių lygį ir sudaryti sąlygas išlyginti spragas ir likviduoti atsilikimą (žr. 6 priedą).

Vadinasi, pedagogų pasisakymai skiriasi nuo mokinių, nes pastarieji vienareikšmiškai teigė, kad specialaus žinių patikrinimo jiems grįžus iš užsienio nebuvo.

Tirta, ar užsienyje mokinių įgytos žinios atitinka lietuviškos mokyklos programos reikalavimus (žr. 6 pav.).

Panaudojus dispersinę analizę ANOVA išaiškėjo, kad respondentai labiausiai abejoja, ar mokiniai neturi didesnių mokymosi spragų (vidurkis 2,16). Labiausiai respondentai sutiko, kad mokiniams būtina papildoma pagalba (1,28), kad mokiniai geba mokytis kartu su kitais (1,44).



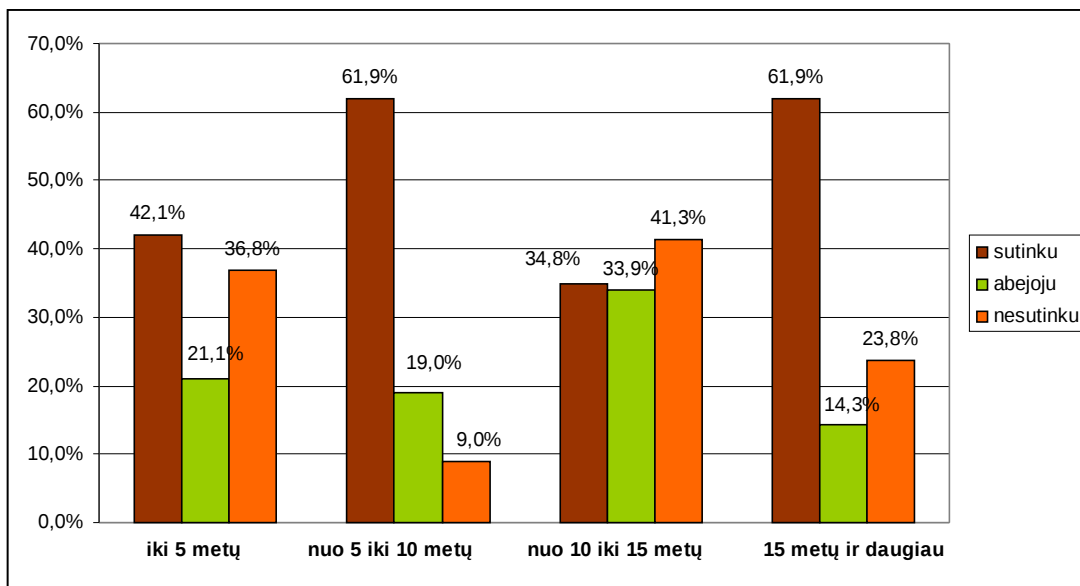
6 pav. Užsienyje mokinių įgytų žinių atitikimas lietuviškos mokyklos programos reikalavimams

Palyginus skirtingą pedagoginio darbo stažą turinčių respondentų pasisakymus išaiškėjo, kad dirbantieji 5-10 m. (61,9%) ir 15 m. ir daugiau (61,9%) dažniau, nei kiti respondentai sutiko, kad mokiniams šiek tiek trūksta žinių ir įgūdžių. Tam įtakos turi kitų šalių mokymosi programų skirtumai. Todėl natūralu, kad mokiniui lietuviškoje mokykloje trūksta žinių, atsiranda mokymosi spragos, kurias reikia įveikti.

Pats mokinys suvokia mokymosi reikalingumą ir mokymasis jam teikia malonumą. Tačiau grįžus į lietuviškąją aplinką mokinys negali perkelti savo įgytų gebėjimų ir žinių, nes pati sistema neleidžia to padaryti. Čia tarsi iškyla stiklinės sienos, už kurių paliekama įgyta patirtis.

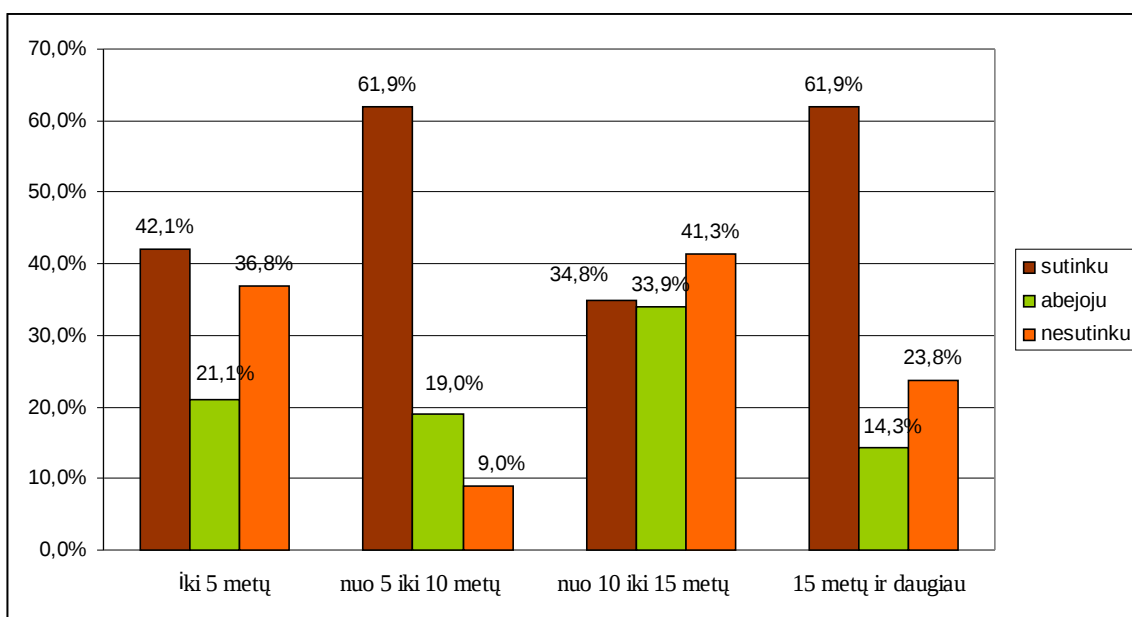
Nagrinėjant mokinių patirtis, kaip vienas iš patirties neperkeliamumo faktorių išryškėja skirtingų švietimo sistemų dimensijų postulavimas. Lietuvoje labiau pastebimas mokymas grįstas „**mokymusi žinoti**“ (*learning to know*), tačiau kai kuriuose užsienio mokyklose švietimas daugiau orientuotas į „**mokymąsi kaip mokintis**“ (*know-how*) koncepciją.

Tačiau statistiškai reikšmingo koreliacinio ryšio, kai p-reiškė neviršija reikšmingumo lygmens 0,05, nerasta ($\chi^2=11,149$, $df=6$; $p=0,084$) (žr. 7 pav.).



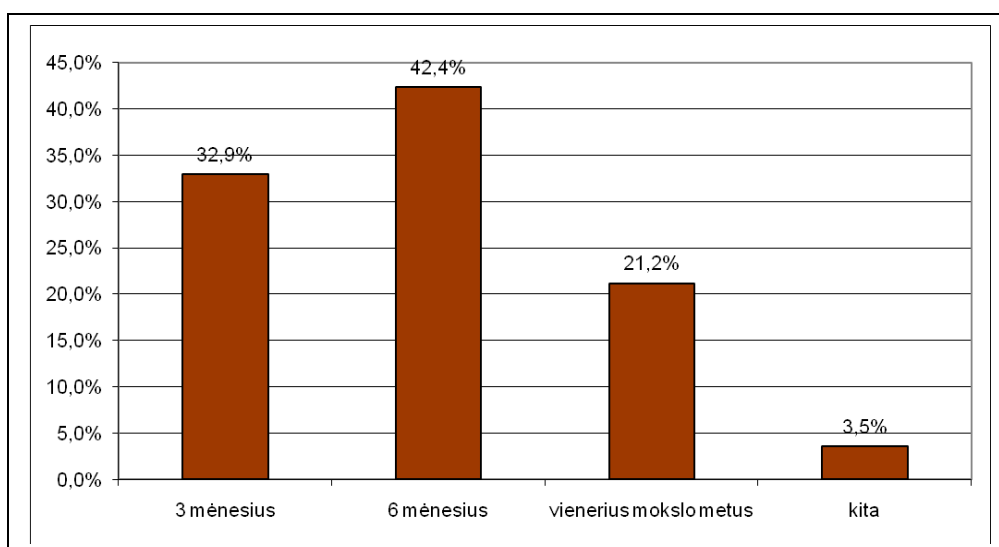
7 pav. Respondentų pasisakymų apie mokiniams trūkstančias žinias ir įgūdžius palyginimas, %

Lyginant skirtingose mokyklose dirbančių pedagogų pasisakymus nustatyta, kad dirbantieji pagrindinėje mokykloje mažiausiai sutiko (15,1%), kad mokiniai neturi didesnių mokymosi spragų. Tuo tarpu vidurinės mokyklos pedagogai minėtu klausimu mažiausiai (17,5%) abejojo (žr. 8 pav.). Rastas statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys, kai p-reikšmė neviršija reikšmingumo lygmens 0,05 ($\chi^2=11,885$, $df=4$; $p=0,028$), vadinasi, pedagogų nuomonė apie reemigrantų mokinių mokymosi spragas skiriasi, priklausomai nuo mokyklos, kurioje jie dirba. Anot Griciūtės (2005), kiekvienas mokinys yra individuali asmenybė, nuo jo prisitaikymo, gebėjimų greičiau adaptuotis prie naujos aplinkos ir mokymosi programos, priklauso mokymosi rezultatai.



8 pav. Pedagogų nuomonės apie iš emigracijos grįžusių mokinių didesnių mokymosi spragų neturėjimą palyginimas, %

Apklausiant pedagogus taip pat tirta, kiek laiko trunka mokinio adaptacija mokykloje (žr. 9 pav.).



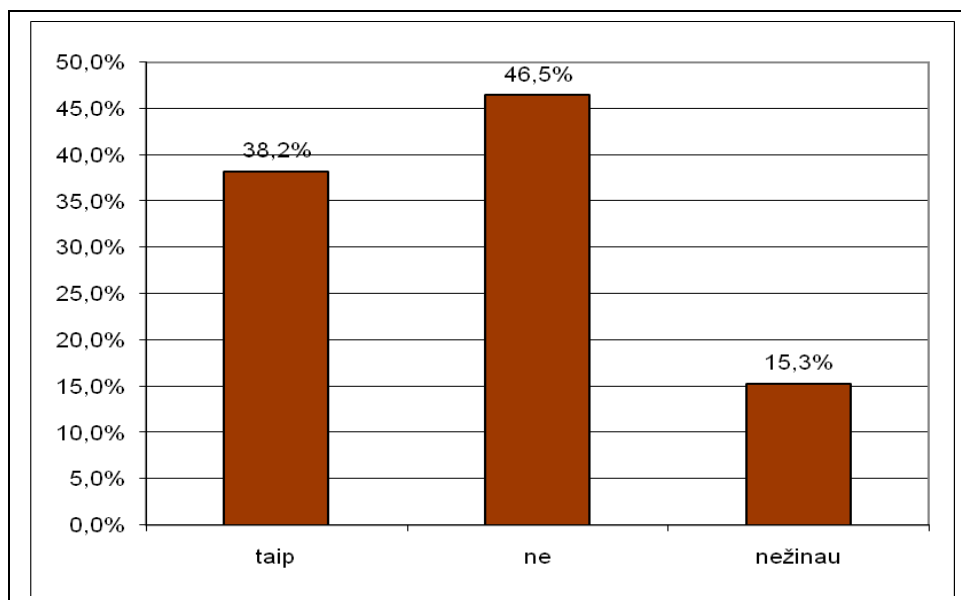
9 pav. Respondentų požiūris į mokinių adaptacijos mokykloje trukmę, %

Daugelis respondentų mano, kad ši adaptacija trunka 6 mėnesius (42,4%) arba 3 mėnesius (32,9%). Kas penktas apklaustasis (21,2%) pastebėjo, kad adaptacija trunka vienerius mokslo metus. Kiti 3,5% anketoje parašė, kad mokiniai gali adaptuotis ir trumpiau – per vieną mėnesį. Reikia pastebėti, kad labai svarbus pedagogo vaidmuo mokinių adaptacijos procese. Pavyzdžiui, Poderienė, Janonytė (2006), atlikusios mokytojo įtakos mokinių adaptacijos procesui tyrimą, konstatuoja, kad mokytojo asmenybė tampa vienu iš svarbiausių veiksnių, kuriant saugią atmosferą ir modeliuojant vaikų tarpusavio santykius adaptacijos proceso metu.

Tyrimai atskleidė sėkmingai mokinių adaptacijai naujojoje mokykloje reikšmingų veiksnių. Tai – mokinių saugumas, šilta ir maloni aplinka, kitur tai įvardijama kaip mokyklos mikroklimatas arba etosas. Tačiau mokinių adaptacijos ir tolesnio jų funkcionavimo naujojoje mokykloje sėkmė labiausiai priklauso nuo mokinių santykių su mokytojais (Barber, Olsen, 2004). Naujokai sėkmingai adaptuojasi naujojoje mokykloje, įveikia neigiamus mokyklos keitimo poveikius, kai mokytojų elgsena pasižymi tokiomis savybėmis: mokytojai domisi, rūpinasi mokiniais, vertina jų pastangas, išklauso, aktyviai įtraukia juos į mokymąsi, jaučiasi mokytojų palaikomi, jie gali gauti individualią pagalbą (Barber, Olsen, 2004).

Pasinaudodamas visomis priimtinais ugdymo formomis, bendradarbiaudamas su kitais mokytojais, vaikų tėvais ir kitomis institucijomis, mokytojas turi padėti vaikams adaptuotis mokymo procese, naujame kolektyve.

Pedagogai tyrimo metu nurodė, ar pastebi reemigrantų mokinių ignoravimo atvejų (žr. 10 pav.).



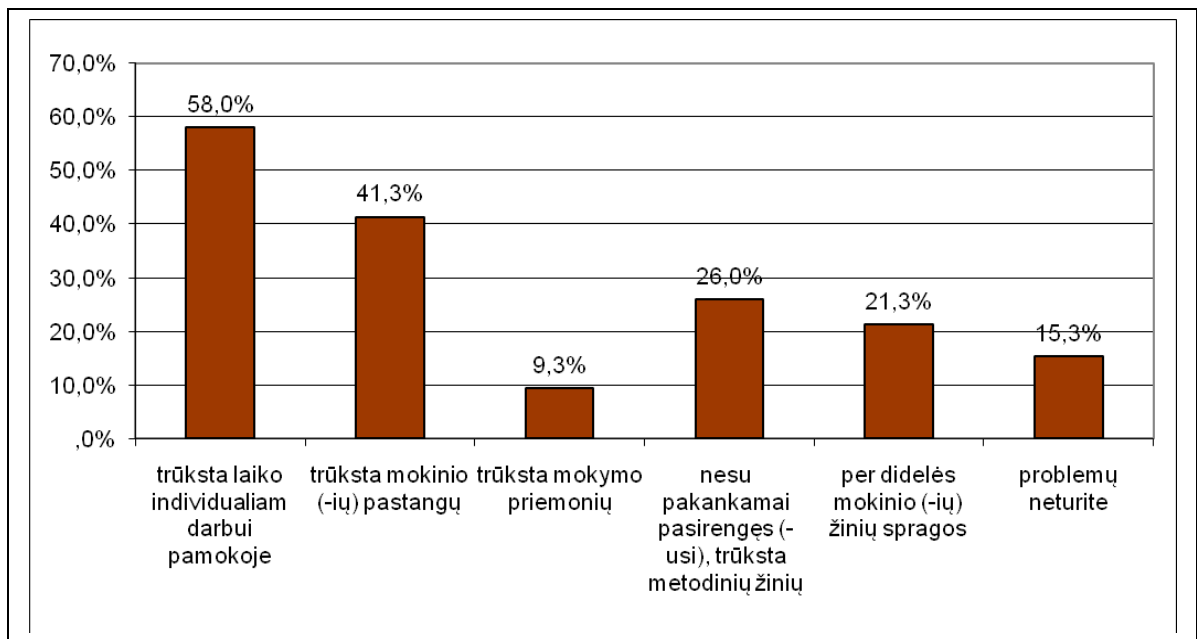
10 pav. Respondentų pasisakymai apie reemigrantų mokinių ignoravimo atvejus, %

Beveik pusė respondentų (46,5%) šiuo klausimu pasisakė neigiamai, mažesnę dalis (38,2%) teigė priešingai. Iš šių rezultatų galima spręsti, kad mokiniai, grįžę iš užsienio, yra iš dalies ignoruojami. Visa tai parodė ir mokinių interviu duomenys.

Klasės kolektyve vyrauja du santykių tipai: dalykiniai ir asmeniniai. Dalykinių santykių sistemos pagrindą sudaro mokymasis ir visuomeninė veikla klasėje, mokykloje. Asmeninių santykių sistema klasėje susidaro egzistuojančių simpatijų ir antipatijų bei indiferentiško požiūrio į atskirus bendraklasius pagrindu. Asmeniniai santykiai klasėje dažniausiai pagrįsti jausmais, emocijomis, todėl juos galima vadinti ir emociniais santykiais. Kiekvienas mokinys turi konkrečią vietą dalykinių ir asmeninių santykių sistemose (Bendravimo psichologija, 2006). Ilgai veikiančiame klasės kolektyve (vyresnėse klasėse), kuriame siekia kiekvienas pilnaverčio veikimo, tam tikrų pozicijų užėmimo ir poveikio kitiems, neapsieinama be bendravimo ir tam kolektyvui būdingos veiklos formavimo, mokymosi rungtyniaujant, mokymosi individualiuoju būdu ir panašiai. Todėl neretai tarp mokinių vyksta konkurencija, lyderiavimas, dėmesio troškimas griaua tarpusavio santykius klasės bendruomenėje.

Taip pat labai svarbu sužinoti su kokiais sunkumais susiduria mokytojai ugdydami reemigrantus mokinius.

Nustatyta, su kokiais sunkumais pedagogai susiduria ugdydami reemigrantus mokinius (žr. 11 pav.).

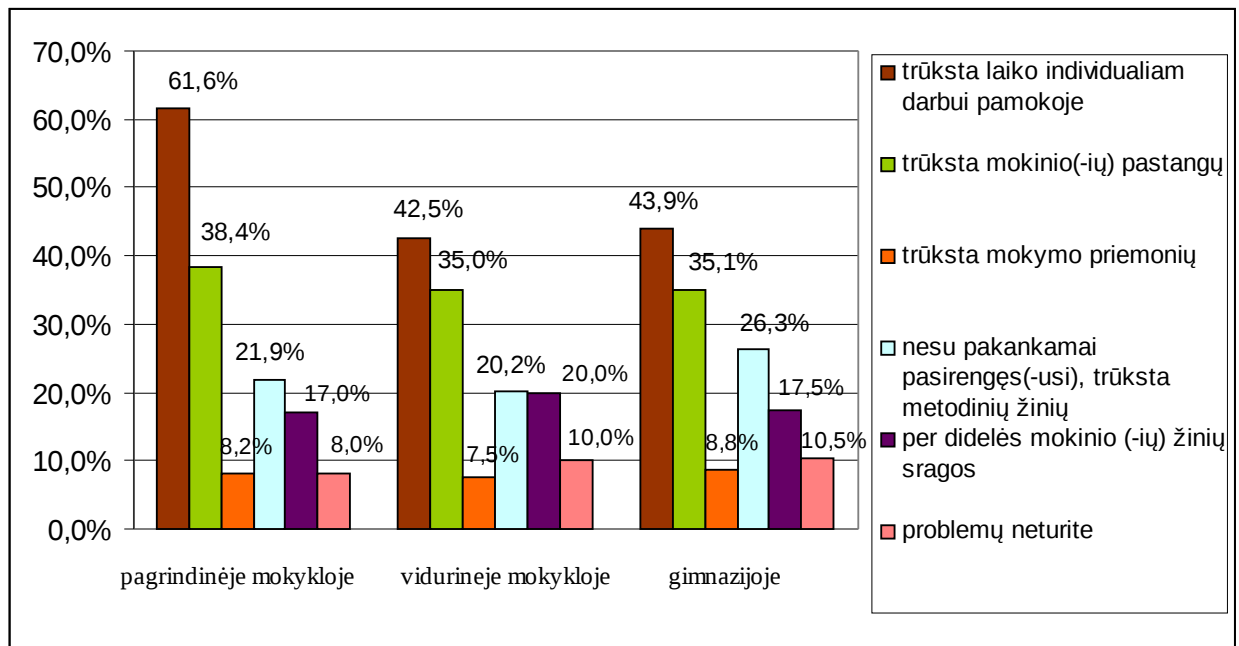


11 pav. Sunkumai su kuriais pedagogai susiduria ugdydami reemigrantus mokinius, %

Daugelis respondentų pastebėjo, kad jiems trūksta laiko individualiam darbui pamokoje (58,0%) ir pačių mokinių pastangų (41,3%). Mažiausiai (9,3%) respondentams trūksta mokymo priemonių. Tik 15,3% apklaustųjų anketoje nurodė, kad ugdydami mokinius, grįžusius iš užsienio, problemų neturi.

Palyginus skirtingose mokyklose dirbančių respondentų pasisakymus nustatyta, kad pagrindinės mokyklos pedagogams dažniau trūksta laiko individualiam darbui pamokoje (61,6%), nei kitų mokyklų pedagogams ($\chi^2=5,628$, $df=2$; $p=0,040$) (žr. 12 pav.).

Kadangi Lietuvos švietimo sistema nenumato vieningos sistemos, priimant iš užsienio grįžtančius mokinius, dėl to kyla daugybę problemų: mokinių tapatybės svyravimai, patirties neperkeliamumas, mokytojų nepasiruošimas dirbti iš užsienio grįžusiais mokiniais. Taip sudaromos prielaidos diskriminaciniam elgesiui. Todėl kiekviena švietimo įstaiga, dirbanti su mokiniais, grįžusiais iš emigracijos, turėtų visokeriopai pasirengti reemigracijos reiškiniui pedagoginiame darbe.



12 pav. Sunkumų, su kuriais pedagogai susiduria ugdydami reemigrantus mokinius, palyginimas, %

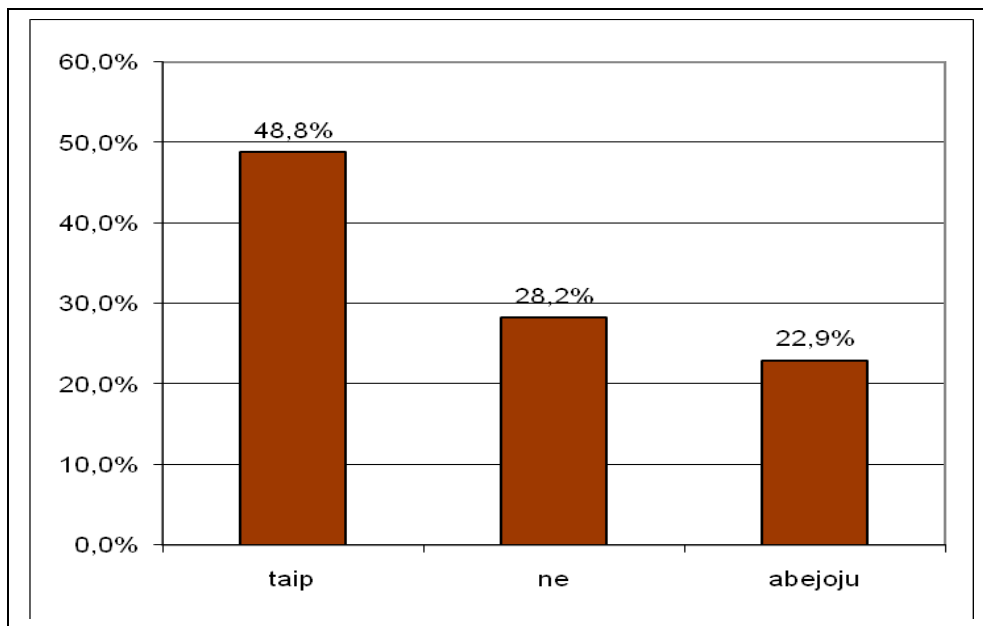
Atviraime klausime dalis pedagogų (10,0 proc.) išsakė siūlymus dėl mokinių, grįžusių iš užsienio, ugdymo organizavimo. Jie mano, kad:

- *reikalingas individualus darbas;*
- *mokiniui pačiam reikia papildomai labai daug dirbti;*
- *turėtų būti skiriama daugiau valandų mokytojams, kad jie galėtų su tokiais mokiniais papildomai dirbti;*
- *ugdymo plane turėtų būti numatytos papildomos valandos darbui su šiais mokiniais;*
- *per pamokas tokiam vaikui turėtų būti mokytojas pagalbininkas.*

Iš šių pasisakymų matyti, kad darbui su iš emigracijos grįžusiais mokiniais reikalingos papildomos valandos ar pamokose pagalbą teikiantis kitas mokytojas.

2.2.4. Bendravimo su bendraamžiais ir pedagogais ypatumai, grįžus iš užsienio

Tyrimo rezultatai atskleidė, ar mokiniams, grįžusiems iš užsienio, pakanka mokymosi motyvacijos mokykloje (žr. 13 pav.).



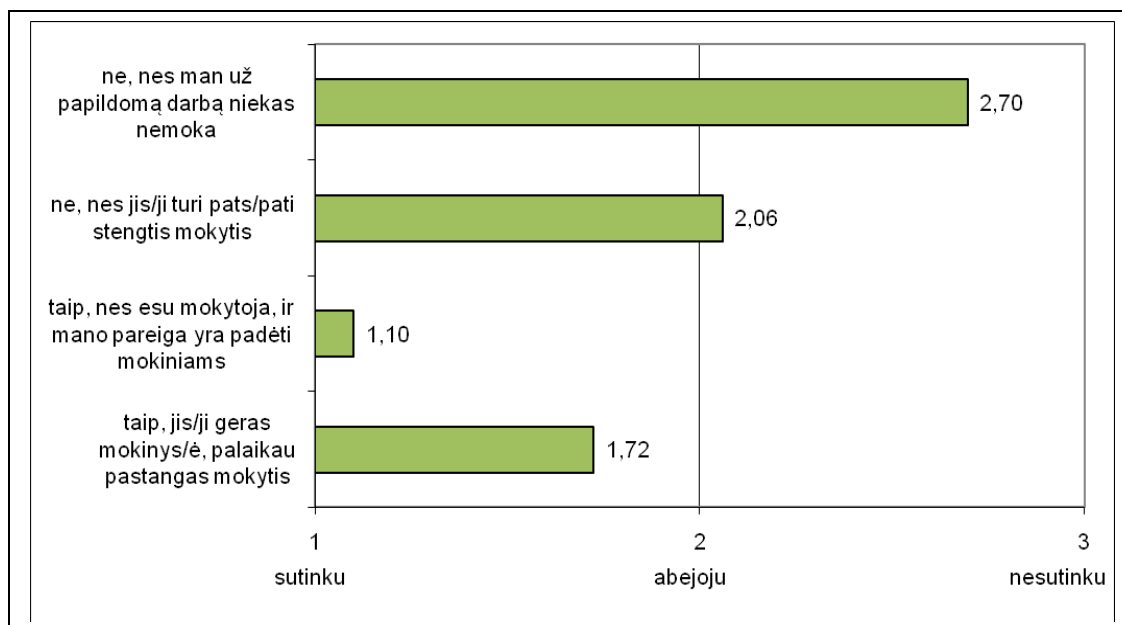
13 pav. Mokymosi motyvacijos mokykloje pakankamumas mokiniams, grįžusiems iš užsienio, %

Beveik pusė respondentų (48,8%) mano, kad šios motyvacijos mokiniams pakanka. Mokymosi motyvacija yra svarbus faktorius, nulemiantis moksleivio mokymosi sėkmę. Potencialiai kiekvienas moksleivis yra motyvuota asmenybė, veikiama vidinių ir išorinių motyvų. Bet dabartinis moksleivis, atsidūręs sudėtingame kintančios visuomenės laikmetyje, patiria aukštų reikalavimų spaudimą ir tuo pačiu atsiduria nepalankioje aplinkoje, todėl likusieji respondentai nesutinka (28,2 %) arba abejoja (22,9%), kad reemigrantams mokiniams pakanka mokymosi motyvacijos. Pastarųjų metų tyrimai rodo, kad nemažos dalies mokinių mokymosi motyvacija silpnėja, dėl įvairiausių socialinių, psichologinių priežasčių jie pradeda praleidinėti pamokas, nelankyti mokyklą, ir pagaliau visai “iškrenta” iš švietimo sistemos.

Jovaiša (1998) motyvaciją aiškina kaip psichofizinį procesą, reguliuojantį asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu, o Gučas (1990) teigia, kad motyvacija – tai visos vidinės ir išorės sąlygos, skatinančios individo aktyvumą, lemiančios jo pastangų intensyvumą ir pastovumą.

Pastebėtina, kad mokytojas moksleivių mokymosi motyvaciją stiprinti gali geriau juos pažindamas, padėdamas suvokti mokymosi prasmingumą, plėtodamas bendravimo ir bendradarbiavimo atmosferą mokykloje ir klasėje, daugiau dėmesio skirdamas individualiai pagalbai, vertinimu padėdamas moksleiviui suvokti savo stipriąsias ir silpnąsias puses Barkauskaitė, Motiejūnienė, (2004).

Tyrimo metu nustatyta, kaip respondentai asmeniškai palaiko iš emigracijos grįžusius mokinius (žr. 14 pav.).

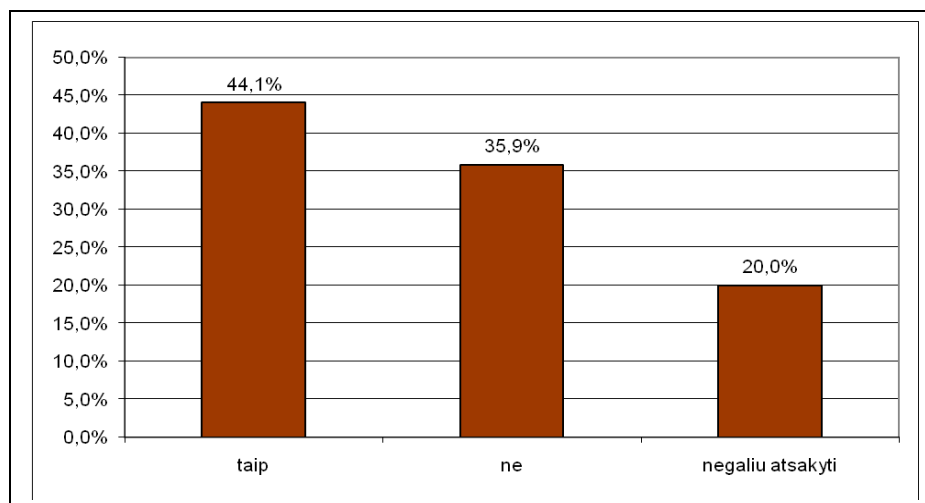


14 pav. Respondentų pasisakymai apie iš emigracijos grįžusių mokinių palaikymą

Panaudojus dispersinę analizę ANOVA išaiškėjo, kad respondentai dažniausiai sutiko, kad palaiko mokinius, nes yra pedagogai ir jų pareiga yra jiems padėti (vidurkis 1,10), bet to, palaiko mokinių pastangas mokytis (1,72). Daugelis dažniausiai abejojo, jog mokinių palaikyti nereikia, nes jie patys turi stengtis mokytis (2,06). Galime daryti išvadą, kad mokiniai ir mokytojai ne visada bendradarbiauja. Gaižutis (2003) teigia, kad reikia plėtoti asmeninius mokinių ir mokytojų tarpusavio santykius, stiprinti mokytojų solidarumo jausmą. Mokytojai, kurie asmeniškai sudomina ne tik dėstomu dalyku, bet ir domisi jų gyvenimu mokykloje, daro įtaką mokinių ir mokytojų bendriems darbo tikslams ir būdams.

Watkins (2005) tyrimas įrodė, kad mokiniai daugiau pasiekia ir yra labiau įsitraukę į mokyklos veiklą toje mokykloje, kuri veikia kaip bendruomenė, negu toje, kurią mokiniai laiko tik biurokratinę įstaiga. Mokytojo ir mokinio bendradarbiavimas mokyklos sistemoje yra labai svarbi visos pedagoginės sistemos funkcionavimo sąlyga, kadangi tik tinkama jų sąveika ir atitinkami metodai bei organizacinės formos užtikrina mokymo tikslų, turinio įgyvendinimą.

Taip pat aiškintasi, ar mokinių tėvai bendradarbiauja su pedagogais. Beveik pusė respondentų (44,1%) teigė, kad tėvai su jais bendradarbiauja, daugiau kaip trečdalis (35,9%) nurodė priešingai (žr. 15 pav.). Šie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad iš emigracijos grįžusių vaikų tėvai nerodo iniciatyvos ir nenoriai bendradarbiauja su pedagogais.

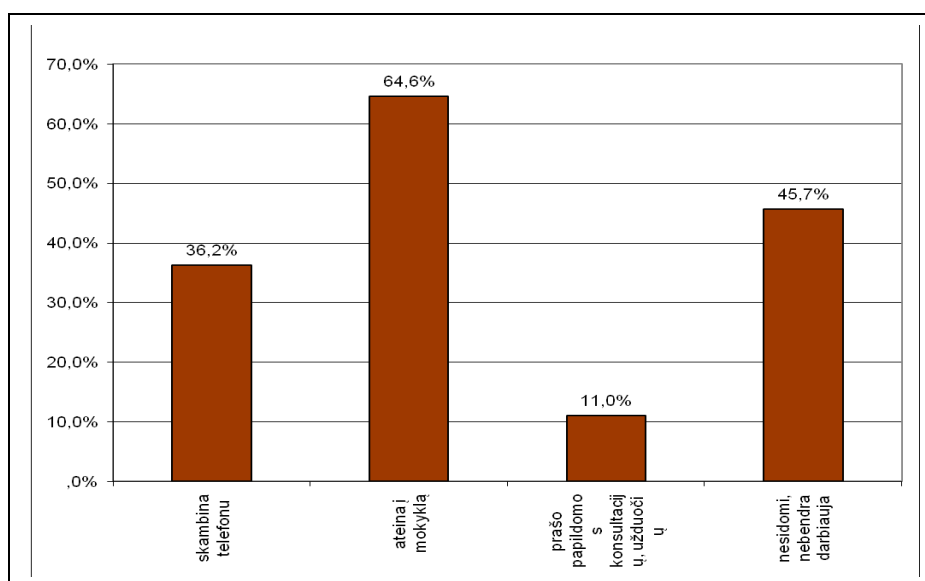


15 pav. Mokinių tėvų bendradarbiavimas su respondentais, %

Nustatyti mokinių tėvų bendradarbiavimo su pedagogais būdai. Remiantis (žr. 16 pav.), daugelis tėvų ateina į mokyklą (nurodė 64,6%) ar skambina telefonu (36,2%). Mažiausiai (11,0%) tėvai prašo papildomos konsultacijų, užduočių. Beveik pusė respondentų (45,7%) nurodė, kad tėvai nesidomi ir nebendradarbiauja.

Kiekvienam mokiniui mokyklos bendruomenė yra ta socialinė aplinka, kurioje sudaromos sąlygos pasireikšti jo gebėjimams, interesams, poreikiams. Todėl didelį vaidmenį vaidina mokyklos psichologai, socialiniai pedagogai, mokytojai, direktoriaus pavaduotojai ugdymui, todėl visa mokyklos bendruomenė turi skatinti tėvus labiau domėtis savo vaikų ugdymu, daugiau bendradarbiauti su mokytojais, klasės auklėtoja, dažniau vaikščioti į organizuojamus tėvų susirinkimus. Nebijoti paprašyti mokyklos pagalbos iškilus kokiems nors sunkumams.

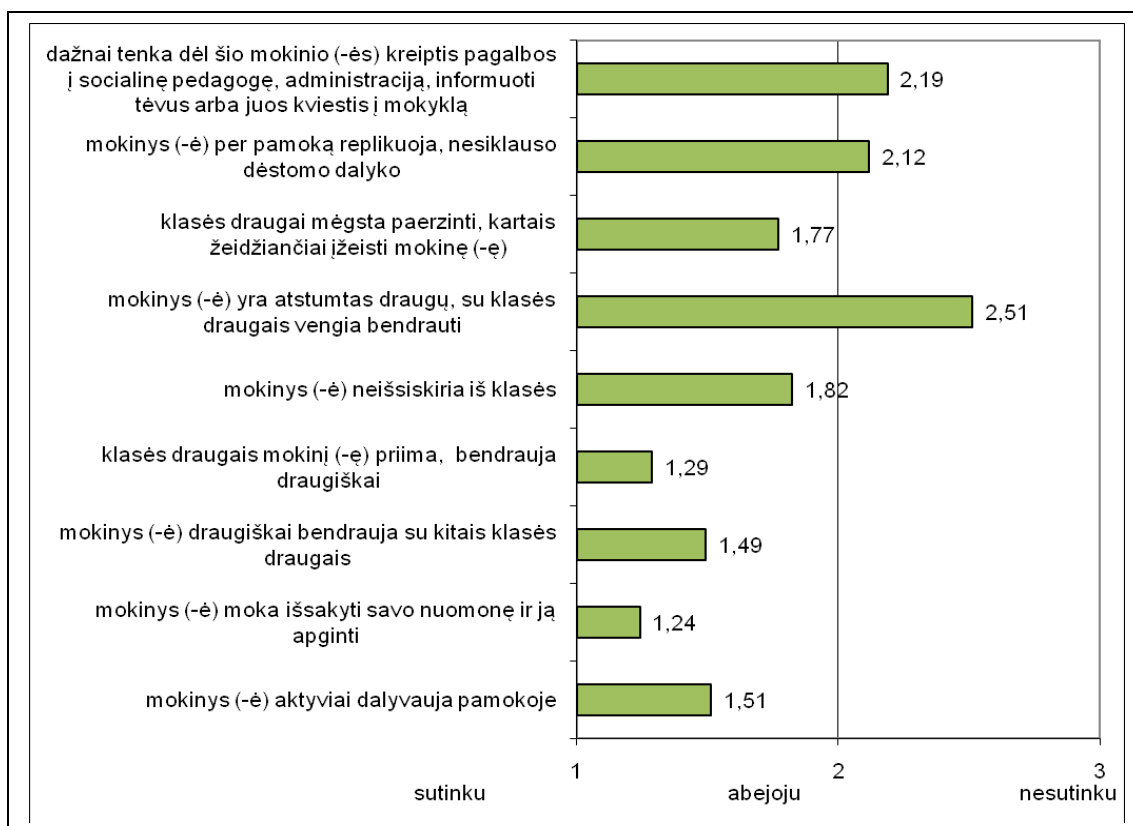
Pastebėtina, kad tėvų bendradarbiavimas su pedagogais palengvintų reemigrantų mokinių adaptaciją, padėtų rasti bendrus dėl adaptacijos kylančių sunkumų sprendimo būdus.



16 pav. Tėvų bendradarbiavimo su pedagogais būdai, %

2.2.5. Respondentų požiūris į mokymąsi Lietuvoje ir užsienyje

Tirta, kaip pedagogai vertina mokinių savijautą mokantis jų dalyko (žr. 17 pav.).

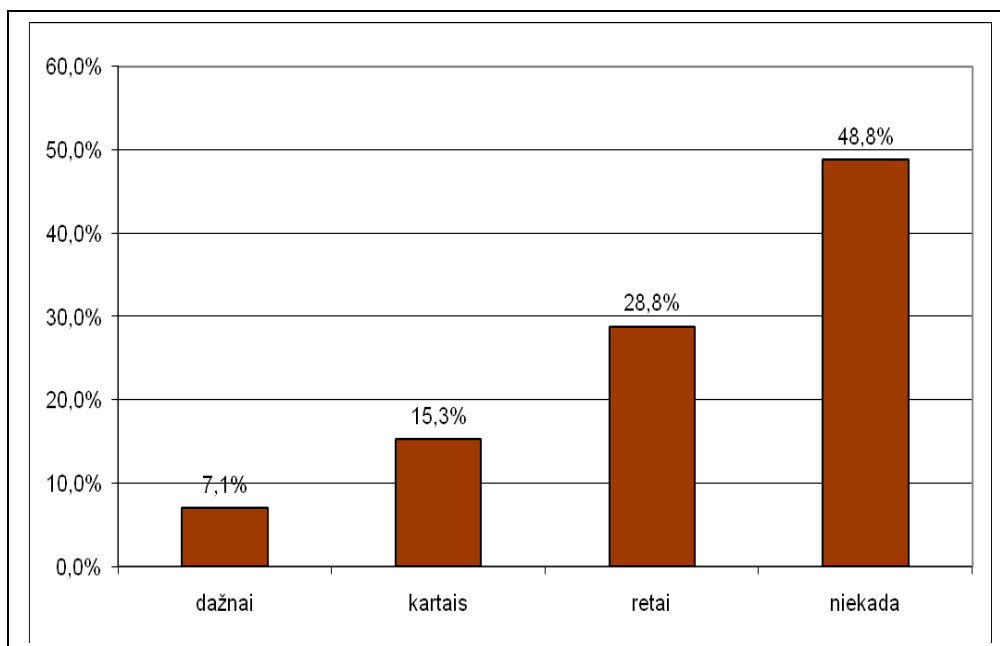


17 pav. Mokinių savijautos mokykloje vertinimas pedagogų požiūriu

Remiantis apibendrintais duomenimis, respondentai dažniausiai sutiko, kad mokiniai moka išsakyti savo nuomonę ir ją apginti (vidurkis 1,24), klasės draugai mokinius priima, bendrauja draugiškai (1,29), mokiniai draugiškai bendrauja su kitais klasės draugais (1,49), mokiniai aktyviai dalyvauja pamokoje (1,51), klasės draugai mėgsta paerzinti, kartais žeidžiančiai įžeisti mokinį(-ę) (1,77). Respondentų dauguma dažniausiai nesutiko (2,51), kad reemigrantai mokiniai yra atstumti draugų, su klasės draugais vengia bendrauti. Daugelis dažniausiai abejojo (2,12), kad reemigrantai mokiniai per pamoką replikuoja, nesiklauso dėstomo dalyko.

Gauti rezultatai parodo, kad mokinių savijautą mokykloje pedagogai vertina teigiamai, kad šie mokiniai nesiskiria nuo kitų bendraamžių savo elgesiu, draugiškai juos priima. Tačiau, pedagogai, kaip ir tyrime dalyvavę mokiniai, pastebėjo, kad mokyklose pasitaiko erzinių ir įžeidinių iš emigracijos grįžusių vaikų atžvilgiu. Tai vyksta dėl mokytojų, o labiausiai dėl klasės draugų nepasirengimo priimti reemigrantą mokinį su savo nauja patirtimi ir mokymosi skirtumais.

Nustatyta, ar pedagogams teko iš mokinių išgirsti priekaištų, kad užsienyje mokytojai geresni (žr. 18 pav.).

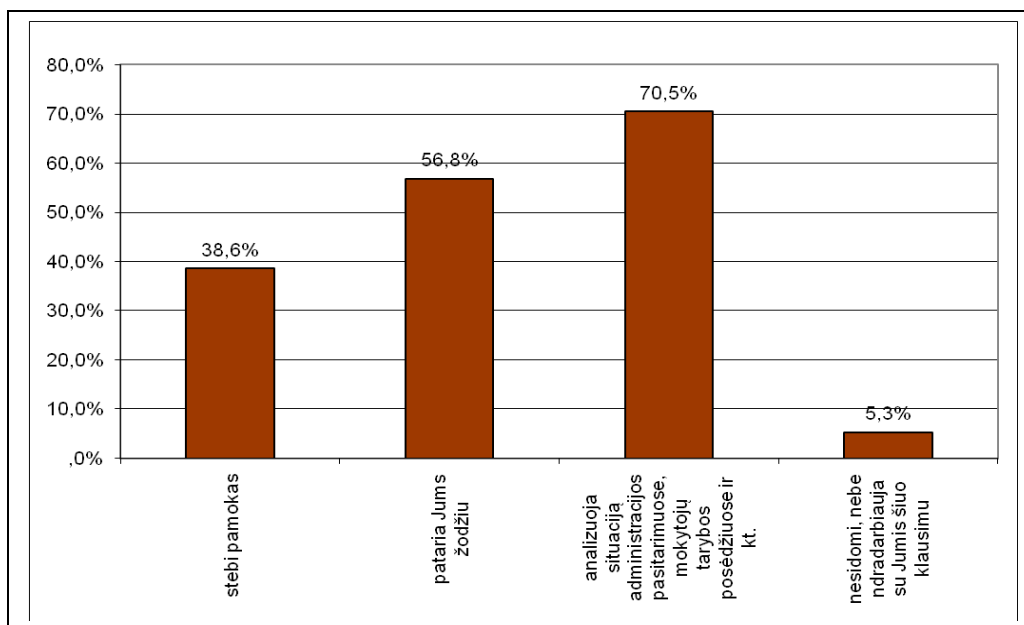


18 pav. Mokinių sakomų priekaištų, kad užsienyje mokytojai geresni, dažnis, %

Beveik pusė respondentų (48,8%) nurodė, kad niekada nėra girdėję tokių priekaištų, beveik trečdalis (28,8%) jų išgirsta retai. Tik nedaugelis jų girdi kartais arba dažnai, kas parodo, kad ne visi iš užsienio grįžę mokiniai priekaištauja savo mokytojams, jog svetur jų kolegos yra geresni.

Kokybiniame tyrime respondentai minėjo, kad užsienyje mokinių ir mokytojų santykiai buvo šilti ir draugiški. Tačiau Lietuvos mokyklose retai pasitaiko tokių šiltų santykių. Galime manyti, kad mokiniai norėdami geresnių santykių su mokytojais, geresnio tarpusavio bendradarbiavimo, kartais pabrėžia, kokius gražius santykius turėjo su mokytojais užsienyje, ir kad tokių pačių santykių norėtų ir dabar, mokydamiesi Lietuvos mokykloje. Nes mokinio ir mokytojo horizontalieji santykiai skatina mokinį sparčiau augti edukaciniu požiūriu, t.y. mokinyš jausdamas pagarbą iš pasitikėjimo, siekia lygiuotis su mokytoju, taip skatinama mokinio saviugda, sėkminga socializacija.

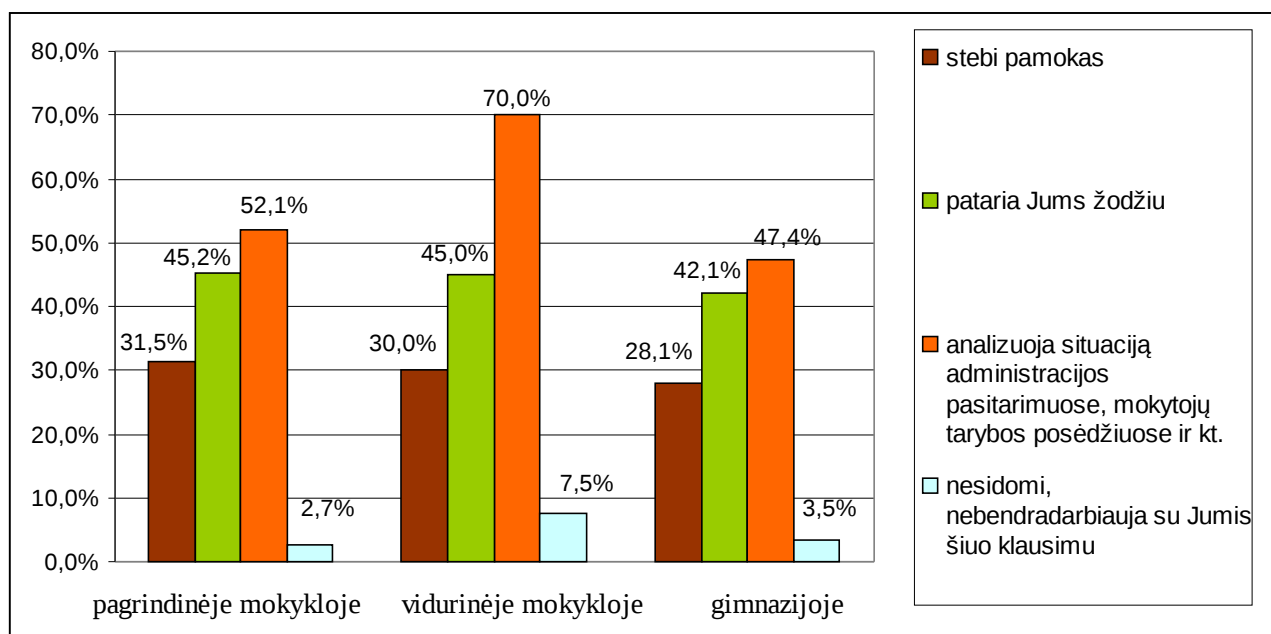
Tyrimo rezultatai atskleidė, ar mokyklos administracija bendradarbiauja su pedagogais, organizuojant reemigrantų mokinių ugdymą (žr. 19 pav.).



19 pav. Mokyklos administracijos bendradarbiavimas su pedagogais, organizuojant reemigrantų mokinių ugdymą, %

Daugelis respondentų nurodė, kad mokyklos administracija analizuoja situaciją administracijos pasitarimuose, mokytojų tarybos posėdžiuose ir kt. (70%) bei pataria žodžiu (56,8%). Tik 5,3% apklaustųjų pastebėjo, kad administracija nesidomi ir nebedradarbiauja šiuo klausimu. Vadinasi, analizuojamose mokyklose vyksta mokyklos administracijos ir pedagogų bendradarbiavimas, organizuojant mokinių, grįžusių iš užsienio, ugdymą. Tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai sulaukia pagalbos iš administracijos, jei jiems kyla kokių nors sunkumų ugdant reemigrantus mokinius.

Palyginus skirtingų mokyklų respondentų pasisakymus paaiškėjo, kad vidurinės mokyklos pedagogai dažniau (70,0%) analizuoja situaciją administracijos pasitarimuose, mokytojų tarybos posėdžiuose ir kt., nei pagrindinės (52,1%) ar gimnazijos (47,4%). Tačiau statistiškai reikšmingo koreliacinio ryšio, kai p -reikšmė neviršija reikšmingumo lygmens 0,05, nerasta ($\chi^2=5,222$, $df=2$; $p=0,073$) (žr. 20 pav.).



20 pav. Mokyklos administracijos bendradarbiavimo su pedagogais, organizuojant mokinių, grįžusių iš užsienio, ugdymą, palyginimas, %

Reemigrantams mokiniams grįžusiems iš kitos mokyklinės aplinkos ir dažnai kitos edukacinės sistemos, reikalingas ilgas adaptacijos periodas. Labai svarbu, kad mokiniams būtų sudarytos, kiek įmanoma tos pačios sąlygos iš kurios grįžo, pamažu leidžiant jiems adaptuotis prie naujos aplinkos. Adaptacijos laikotarpis, grįžusiems iš užsienio mokiniams nėra niekur reglamentuotas, tačiau pastebėtina, kad kuo daugiau metų mokiniai yra išvykę ir atitolę nuo Lietuvos švietimo sistemos, tuo jiems reikėtų ilgesnio adaptacijos periodo mokykloje. Reemigrantams mokiniams turėtų būti sudaromas mažiausiai pusės metų adaptacijos periodas, su galimybe pratęsti, atsižvelgiant į kiekvieną mokinį individualiai. Po pusės adaptacijos metų, specialiai sudaryta mokyklos komisija, turėtų atlikti adaptacijos poveikio analizę ir nustatyti kiek efektyvus adaptacijos laikotarpis buvo, ir/ar reikia tolimesnio adaptacijos periodo, nustatant adaptacijos lygį.

Mokiniai grįžę iš užsienio, patiria aplinkos susvetimėjimą ir tapatybės identifikacijos problemas. Dėl šios priežasties klasėse reikėtų aptarinėti reemigranto tapatybės klausimus, įgytos naujos patirties perkeliavimo ir adaptavimo galimybes savo edukacinėje aplinkoje, suteikiant mokiniams galimybę išsakyti savo pozicijas. Dialogas tarp reemigranto mokinio ir kitų klasės mokinių bei mokytojų, iškeliant tapatybės problematiką, leistų sumažinti atsirandantį susvetimėjimą naujai aplinkai ir sudarytų sąlygas kitos patirties integravimui į lietuvišką edukacinę aplinką, kaip vieną iš švietimo metodų apie kitoniškumą.

Reemigrantų mokinių tėvai turėtų daugiau skirti atsakomybės už vaiko ugdymą, kad vaikai lengviau integruotųsi į lietuviškąs mokyklas. Mokytojams turi įtraukti mokinio tėvus į visapusišką vaiko ugdymo procesą. Tėvai turėtų būti nuolat kviečiami į mokyklą, kartu su mokytojais ir mokiniais diskutuoti apie jų vaikams kylančias problemas ir jų (iš)sprendimo galimybes.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, nustatyta, kad mokinių adaptacijai daro įtaką mokytojų ir mokinių elgsena. Nustatyta tendencija: kuo draugiškiau mokytojai ir mokiniai elgiasi su mokiniais reemigrantais, juo geriau pažįsta mokinius, juo labiau pagiria, teisingai vertina, paaiškina mokyklos tvarką, reikalavimus, informuoja apie renginius, rūpinasi mokymosi sunkumais, tuo sėkmingiau vyksta mokinių adaptacija mokykloje ir tuo labiau mokiniai patenkinti mokykla.

2. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad mokiniai sunkiai adaptavosi mokykloje, didžiausi sunkumai adaptuojantis mokykloje buvo lietuviškos mokyklos programos sunkumas, prisitaikymas prie kitokios tvarkos, mokiniai mažai sulaukė pagalbos iš mokytojų, daugiausiai jiems patiems reikėjo papildomai mokytis, kad pasivytų programą. Mokinių ir mokytojų santykiai geri, su klasės draugais normalūs. Mokytojai įvardino, kad iš emigracijos grįžusiems mokiniams yra reikalinga pagalba. Mokytojai pabrėžė didžiausius trūkumus: trūksta individualaus darbo pamokoje, trūksta mokymo priemonių, neturi daug patirties, dirbant su tokiais mokiniais, kartais trūksta pačių mokinių pastangų, tėvai mažai bendradarbiauja ugdymo klausimais.

3. Tyrimas parodė, kad vaikų grįžimas iš užsienio į Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklas, yra naujas, prastai suvokiamas ir neįvertintas reiškinys. Nors yra parengti teisiniai dokumentai, kurie nurodo kryptis, kaip turėtų būti organizuojamas vaikų grįžusių iš užsienio ugdymas, tačiau reiškinio naujumas, teisinių dokumentų nekonkretumas, mokyklos administracijos ir mokytojų nepasirengimas, problemos nesuvokimas bei menka patirtis šiuo klausimu, lėmė, jog tiriamiesiems nebuvo suteikta reali pagalba, palengvinanti jų adaptaciją Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje.

Kadangi Lietuvos švietimo sistema nenumato vieningos sistemos, priimant iš užsienio grįžtančius mokinius, dėl to kyla daugybę problemų: mokinių tapatybės svyravimai, patirties neperkeliamumas, mokytojų nepasiruošimas dirbti su iš užsienio grįžusiais mokiniais. Taip sudaromos prielaidos diskriminaciniam elgesiui. Todėl kiekviena švietimo įstaiga, dirbanti su reemigrantais mokiniais, turėtų visokeriopai pasirengti reemigracijos reiškiniui pedagoginiame darbe.

4. Baigiamojo darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad reemigrantų mokinių adaptaciją mokykloje lemia mokyklos geras mikroklimatas, bendradarbiavimas ir pagalba mokiniui, dalinai pasitvirtino.

Mokyklos geras mikroklimatas, malonus, draugiškas mokinių reemigrantų, mokytojų ir klasės bendradarbiavimas atveria kelią į daugialypiškesnį reemigranto mokinio problemų sprendimą, išvengiant traumatinio integravimosi į Lietuvos švietimo sistemą. Tai padėtų spręsti identiteto kaitos problematiką, kad grįžę mokiniai identifikuotų save lietuviais, kad mažėtų stereotipinio mąstymo įtaka bei aplinkos diskriminacija.

REKOMENDACIJOS

Siekiant geresnės reemigrantų mokinių adaptacijos mokykloje galima pateikti tokias rekomendacijas mokyklų administracijai, savivaldybei, tyrėjams:

Mokyklų administracijai:

- Formuoti psichologiškai saugią ir draugišką aplinką.
- Siekti glaudesnio bendradarbiavimo su iš emigracijos grįžusiais mokiniais bei jų tėvais.
- Sprendžiant reemigrantų mokinių problemas, pasitelkti hermeneutinės pamokos metodu, kuris sudaro galimybes suprasti ir analizuoti iš užsienio grįžusių mokinių edukacines problemas, kylančias dėl mokytojų ir klasės nepasirengimo priimti tokius mokinius.
- Inicijuoti ir koordinuoti aktyvesnę mokyklos mokytojų ir administracijos atstovų įsijungimą į projektus, susijusius iš emigracijos grįžusių mokinių ugdymo proceso tobulinimą, adaptacijos galimybių gerinimą.

Savivaldybei:

- Racionaliai spręsti finansavimo problemas reemigrantui mokiniui grįžus viduryje mokslo metų, mokytojo atlygis būtų mokamas nenukenčiant esamam mokyklos biudžetui.
- Mokyklose, kuriose mokosi daugiau reemigrantų mokinių, steigti ir finansuoti papildomus mokytojų padėjėjų etatus.
- Didinti mokinio krepšelio pinigus mokiniams reemigrantams, suteikiant galimybę sulaukti daugiau pagalbos iš mokytojų – gauti papildomų lietuvių kalbos pamokų ar kitokių priemonių.

Tyrėjams:

- Realizuoti panašaus pobūdžio tyrimą, praplečiant jo ribas, t.y. ne tik tose mokyklose, kur ugdomi iš emigracijos grįžę mokiniai, bet ir mokyklose, kurios jau turi praktinės patirties darbe su tokiais mokiniais. Periodiškas tokių tyrimų realizavimas leistų pateikti tikslias prognozes ir įvertinti tendencijas. Periodiškai vykdomo tyriminio proceso rezultatai leistų parengti realiai mokytojams ir mokiniams bei tyrėjams ir savivaldybei, LR ŠMM aktualios medžiagos, pvz., metodines priemones, vadovėlius, tikslią tyrimo metodologiją, reemigrantų mokinių žinių vertinimo rekomendacijas.

LITERATŪRA

1. Ambrozaitienė, D. (2007). Tarptautinė migracija. Statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1927> (žiūrėta 2011-01-09).
2. Ashamalla, M. (1998). International human resource management practices: The challenge of expatriation, *Competitiveness Review*, 8(2), p. 54-65.
3. Bagdonas, A. (2008). Socialinė baimė mokykloj: problemos raiška ir jos mažinimo galimybės. *Ugdymo psichologija*, 19, p. 43-49.
4. Bagdonavičienė, V. (2004). Naujai besikuriančios lietuvių bendruomenės. Šiuolaikinė lietuvių emigracija : praradimai ir laimėjimai. Seminaras, VDU, p. 14-17.
5. Barkauskaitė, M., Mišeikytė, K. (2006). Mokinių adaptacijos ypatumai kritinių ugdymosi etapų metu. Prieiga per internetą: <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=78bb3ac1-4074-4a34-bbd5-0dcd9b19e2fd> (žiūrėta 2011-01-11).
6. Barkauskaitė M., Motiejūnienė E. (2004). Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. *Pedagogika*, T. 70, p. 38-43.
7. Berns, R. M. (1989). *Child, family, community: socialization and support*. – Fort Worth, TX.: Rinechard and Winston Inc.
8. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*: Vilnius. Jošara.
9. Bukšnytė, L. (2006). Prisitaikymo mokykloje sunkumus patiriančio paauglio psichologinė charakteristika. *Mokslo darbai*, 5(2), p. 37-43.
10. Butkienė, G. (1990). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Kaunas: Šviesa.
11. Butkienė, G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
12. Coughlin, P. A., Hansen K. A. Ir kt. (1997). *Į vaiką orientuotų grupių kūrimas: knyga auklėtojais*. Vilnius: Lietus.
13. Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, Conductor and evaluating quantitative and qualitative research*. Columbus, OH: Merrill Prentice-Hall.
14. Damaševičiūtė, J., Gailienė, I. (2001). Sėkmės motyvacijos problema mokykloje ir gyvenime. *Pedagogika*. Nr. 54, p. 60.
15. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. Birželio 27 d. Nutarimo Nr. 785 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos priemonių įgyvendinimo“ pakeitimo. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1617. 2003-12-16. Prieiga per internetą: <http://ais.ipc.lt/smdb/MK%20metodika.htm> 2009-2011 Mokslo metų Bendrieji ugdymo planai, Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija “ (žiūrėta 2011-01-08)

16. Dokšaitė, D. (2007). Nerimas dėl grįžimo į lietuvišką mokyklą – nepagrįstas. Prieiga per internetą: http://www.lietuviams.com/index.php?user_sub_id=44&itemID=3468 (žiūrėta 2010-12-11).
17. Gričiūtė, A. (2005). Asmenybės psichinio atsparumo šaltiniai: teorija ir praktika. Kaunas, p. 34-44.
18. Grinienė, E. (1984). Vaiko adaptacija mokykloje. Kaunas: Šviesa.
19. Hammer, M. R., Hart, W. & Rogan, R.(1998). Can you go home again? An analysis of the repatriation of corporate managers and spouses. *Management International Review*, 38, p. 67-86.
20. Heather, J. (2005). Returning Home after Studying Abroad. Prieiga per internetą: <http://www.jalt-publications.org/tlt/files/97/nov/jones.html>.
21. Integrating Immigrant Children into Schools in Europe, 2004. Prieiga per internetą: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/045EN.pdf (žiūrėta 2011-01-08)
22. Yoshida T., Matsumoto D. Ir kt. (Red. Kol.). (2002). The Japanese returnee experience: factors that affect reentry.
23. Jovaiša, L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa.
24. Juodratas, A. (1999). Asmenybės psichologinės adaptacijos prielaidos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
25. Juodraitis A. (2003). Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
26. Kaffemanienė, I. (2006). Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Kardelis, K., (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Jude.
- Kolesnikova, D. Grįžusiems iš užsienio pagalba suteikiama mokykloje. Prieiga per internetą: http://www.daugiakalbemokykla.smm.lt/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=
28. Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005m.rugsėjo 1d.įsakymas Nr.ISAK-1800. (<http://kpg.lt/ugdymas/2009-2011-bendrieji-ugdymo-planai-projektas/ii-ugdymo-programu-vykdyimo-organizavimas>“ (žiūrėta 2011-01-08)
29. Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000). Socialinis darbas švietimo sistemoje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
30. Kuzmickaitė, D. (2004). Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. Seminaras VDU, p. 4-7.
31. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. Rugsėjo 1 d. Mėn. Įsakymas Nr. ISAK-1800, „Dėl užsieniečių ir Lietuvos respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliuose grupėse tvarkos“ (žiūrėta 2010-11-11).

32. Lukošiuūtė L., Mažeikis, G., Mickutė, R. (2009). Hermeneutinė klasė: iš užsienio grįžusių mokinių tapatybės švytuoklė ir jos supratimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(25), p. 44-48.
33. Lukošiuūtė, L., Mickutė, R. (2009). Grįžtamosios migracijos sukeliama mokymo(si) patirčių hermeneutinė analizė. *Socialiniai mokslai*. Magistro darbas.
34. Luobikienė, I. (2009). Sociologinių tyrimų metodika. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
35. Mackonienė V. Paauglio statusas klasėje kaip socialinis pedagoginis fenomenas: magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002, p. 66.
36. Martin, J. N. (1985). *Theoretical Foundations in Cross-Cultural Orientation Training*, Ed. R. Paige, Washington, D.C.: University Press of America.
37. Mažeikis, G. (2006). Socializacijos vaidmenys ir individualizacijos modeliai. *Mokytojų ugdymas: mokslo darbai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. Nr. 6. p. 81-101.
38. Mažeikis, G. (2008). Adaptation of Service-Learning in Lithuania: a Hermeneutic Perspective//*Socialiniai tyrimai* 2008 1(11).
39. Mažeikis, G., Lenkauskaitė, J. (2008). Kooperuotų studijų (service-learning) adaptavimas Lietuvoje hermeneutinės pedagogikos atžvilgiu//*Kooperuotų studijų sociokultūrinė adaptacija Lietuvoje*. Šiauliai.
40. Naktinienė, G. Ir kt. (Red. Kol.). (2005). *Didysis lietuvių kalbos žodynas*. Lietuvių kalbos žodynas (T. I–XX, 1941–2002). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
41. Oberg, K. (1960). Cultural shock: adjustment to new cultural environments. *Practical anthropology*. 7, p. 177-182.
42. Palujanskienė, A. (2006). Vaikų adaptacija mokykloje. *Socialinis ugdymas*, p. 84-93.
33. Perelstein, E. (2005). Repatriating with children – choosing schools when returning home, *ExpatExchange*. Prieiga per internetą: <http://www.expatsexchange.com/lib.cfm?networkID=159&articleID=977> (žiūrėta 2010-12-27).
34. Piaget, J. (2002). Vaiko kalba ir mąstymas: vaiko logikos tyrinėjimai. Vilnius: Aidai.
35. Poderienė, G., (2002). Pradinių mokyklų mokinių adaptacija penktoje klasėje. *Pedagogika*. T. 62, p. 80-85.
36. Poderienė, G., Janonytė N. (2006). Mokytojo įtaka mokinių adaptacijos procesui. *Pedagogika*, T. 82, p. 73-79.
37. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
38. Ramanauskienė, J. Buvusi emigrantė Lietuvoje pasigenda žmonių supratingumo. Prieiga per internetą:<http://www.lrytas.lt/-12229375931222445581-buvusi-emigrant%C4%97-lietuvoje-pasigenda-%C5%Bemoni%C5%B3-supratingumo.htm>.

39. Ricoeur, P. (2001). *Egzistencija ir hermeneutika: interpretacijų konfliktas*. Vilnius: Baltos lankos.
40. Rupšienė, L., Bitinas, B. (2007). Improving the organization of Pupils' Transfer from School to School: Lithuanian case. *Social sciences/Socialiniai mokslai*, 1(55), p. 62-76.
41. Rupšienė, L., Kučinskienė, R. (2006). Mokinių adaptacija naujoje mokykloje. ISSN 1392-5016. *Pedagogika*, T.17. p. 86-102.
42. Rupšienė, L., Kučinskienė, R. (2006). Mokinių išgyvenimai keičiant mokyklą ir jų vertinimas švietimo sistemos kontekste. Prieiga per internetą: <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=16487a4d-b9b2-4a54-90df-e15ae124b354>.
43. Rupšienė, L., Tijūnėlienė, O., Jautakytė, R., Kučinskienė, R., Žukauskienė, L., Zulumskytė, A., Saveljeva, R. (2004). Ugdymo kokybė skirtingų tipų mokyklose: mokyklą pakeitusių vaikų ir jų tėvų požiūris. Ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo-bukle/docs/Ugdymo%20kokybes%20tyrimo%20ataskaita.doc2004>.
44. Ruškus, J. (2008). Į Lietuvą atvykusių lietuvių kilmės moksleivių patirtis: „Lietuvių namų“ atvejis//Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai. Vilnius
45. Ruškus, J., Kuzmickaitė, D. (2008). Į Lietuvą grįžusių vaikų ugdymo ypatumai: „Šaltinio“ mokyklos atvejis//Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai. Vilnius.
46. Sipavičienė, A. (1997). *International Migration in Lithuania: Causes, Consequences, Strategy*. Vilnius: Lithuanian Institute of Philosophy and Sociology.
47. Storti, C. (2001). *The Art of Crossing Cultures*. Yarmouth, Main: National Book Network.
48. Sussman, N. M. (2002). Sojourners to another country: The psychological roller-coaster of cultural transitions. In W.J. Lonner, D.L.Dinnel, S.A. Hayes, & D.N. Sattler (Eds.), *Online Readings in Psychology and Culture* (Unit 8, Chapter 1). Prieiga per internetą: <http://www.wvu.edu/~culture>, Center for cross-cultural research, Western Washington University, Belington, Washington USA “ (žiūrėta 2010-12-27).
49. Tanaka, M. (2005). *The Cross-Cultural Transfer of Educational Concepts and Practices: A Comparative Study*. Oxford: Symposium Books.
50. Targamadžė, V. (2006). Konfliktų kontūrų brėžimas ugdymo realybės kontekstas. Vilnius. *Tarptautinių žodžių žodynas*. (1985). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų komisija.
51. Ūsas, Ž. Ką reikia žinoti, grįžus su vaikais į Lietuvą po ilgesnio gyvenimo užsienyje? Prieiga per internetą: <http://www.saloje.lt/aktualijos-22/lt/kaip-vaikui-sugrizti-i-lietuviska-mokykla-33.html>.
52. Vaitkevičiūtė, V. (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. 2-asis patais. Ir papild. Leid. Vilnius.

53. Vuorenkoski, L. (2000) .Childhood between two countries. (Academic disertation) OULU University Libriary.
54. Weaver, G. (1994). The process of reentry. *The Advising Quarterly*. Washington, p. 1-15.
55. Wrzeniewski, K., Chylinska, J. (2004). Coping with school-related sress: some theoretical and methodo logical issues. *Ugdymo psichologija*, 13, p. 24-28.
56. Zenke Karl, G., 1995, Returnee emigrant children. *European Education*; Fall 95. Vol. 27. Academic Search Complete.
57. Žydžiūnaitė, V. (2008). Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
58. Žydžiūnaitė, V., Rupšienė, L., Kučinskienė, R., Katiliūtė, E., Saulėnienė, S., Jonušaitė, S. (2005). Užsieniečių vaikų ugdymo organizavimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Kauno technologijos universitetas. Tyrimas. Prieiga per internetą:[http:// www.smm.lt/ svietimo_bukle/ docs/tyrimai/galutinis_koreguot_SMM_uzsienvaik_ATASK_2006](http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/galutinis_koreguot_SMM_uzsienvaik_ATASK_2006). (failo pdf kopija).

Vaida Povilaityte
REEMIGRANT PUPILS ADAPTATION IN SCHOOL
Summary of Master's thesis

Theoretical analysis of reemigrant pupils' adaptation to school is carried out in the work.

The hypothesis that reemigrant pupils' adaptation to school is determined by good school microclimate, cooperation and assistance to a pupil is formulated.

The aim of the work. To find out the reemigrant pupils' adaptation to school.

The method of questionnaire survey aimed to determine teachers' attitude towards reemigrant pupils. *Semi-structured interview* method aimed at identifying the problems and the possibilities for adaptation of reemigrant pupils to general education schools. *Content analysis* was used for the analysis and generalization of the interview data. *Expert approach* was used for data validation.

The program SPSS was used for the questionnaire survey data processing and obtaining the results. Windows Microsoft Excel program was used for graphic display.

5 pupils attending Šiauliai city general education schools and 170 teachers participated in the research.

The empirical part of the work deals with the possibilities of reemigrant pupils' adaptation to school. In addition, we aim to reveal teachers' attitude towards the pupils who came back from abroad, pupils' experiences and their possibilities to adapt to school.

The main conclusions of the empirical research are the following:

1. Scientific literature analysis has revealed that the behaviour of both teachers and pupils has impact on pupils' adaptation. There is a tendency that the friendlier teachers and pupils behave with the reemigrant pupils, the more they get acquainted with them, the more they praise and appropriately assess, explain school procedures, requirements, inform about events and take care of the difficulties, the more successful process of pupils' adaptation to school is and, in particular, they feel more satisfied with school.

2. The empirical research has conveyed that students had problems in adaptation to school, the biggest challenges of adaptation were the difficulty of the Lithuanian curriculum, adaptability to different discipline, pupils received little help from the teachers, and the pupils themselves had to learn more in order to catch up with the study programme. The relations between the pupils and the teachers are good and their relations with classmates are normal. Sometimes they are bullied by their classmates. The teachers mentioned that the reemigrant pupils need help. The teachers defined the following major shortcomings: lack of individual work in a class, lack of teaching material, lack of experience of working with such pupils,

sometimes there is a lack of pupils' efforts and parents do not show much willingness for collaboration in solving educational issues.

3. The research has revealed that children's returning from abroad to Lithuanian general education schools is a new, poorly understandable and still not evaluated phenomenon. Although there is legal documents that indicates the directions of how the education of the children coming back from abroad should be organised, however the novelty of the phenomenon itself, the inaccuracy of legal documents, the school administration and teachers being not prepared, failure to recognize the problem and little experience in this matter led to the situation that a real help was not provided to the target persons, which could facilitate their adaptation to Lithuanian general education school.

4. The hypothesis formulated at the beginning of the work that the possibilities of the pupils' coming back from abroad adaptation to school may be determined by good school microclimate, cooperation and assistance to a pupil is partly proved. Good school microclimate, a pleasant and friendly collaboration of reemigrant pupils, teachers and other classmates open new ways for the solution of the problems of reemigrant pupil by avoiding traumatic integration into Lithuanian educational system.

Key words: emigration, reemigration, a pupil, adaptation.

PRIEDAI

INTERVIU KLAUSIMAI MOKINIAMS

1. Tavo vardas?
2. Kiek tau metų?
3. Su kuo buvai išvykęs į užsienį ir kiek laiko ten mokeisi?
4. Kokioje mokykloje mokeisi užsienyje ir į kokią mokyklą grįžai Lietuvoje?
5. Į kurią klasę grįžai? (į tą pačią, kurią lankei užsienyje, ar į žemesnę)?
6. Ar vyko patikrinimas tavo žinių lygiui nustatyti? Kaip vyko tavo žinių patikrinimas?
7. Kokios pagalbos tau reikėjo mokykloje, kas Tau padėjo?
8. Kokia buvo tavo pirmoji diena mokykloje grįžus iš užsienio? Ką išgyvenai tą pirmąją dieną?
9. Su kokiomis didžiausiomis problemomis susidūrei vėl pradėjęs lankyti mokyklą Lietuvoje?
10. Kaip galėtumei apibūdinti savo santykius su mokytojais?
11. Kaip galėtumei apibūdinti savo santykius su bendraklasiais?
12. Kuo, tavo manymu, skiriasi mokyklos užsienyje nuo mokyklos Lietuvoje?
13. Kokia popamokinė veikla užsienio mokykloje, lyginant su papomokine veikla Lietuvos mokykloje, kurią lankei iki išvykdamas į užsienį?
14. Kaip apibūdintumei mokytojus, kurie Tave mokė užsienyje ir kurie Tave moko Lietuvoje?
15. Jeigu būtų galimybės, kurioje mokykloje tęstum mokslą: ten (užsienyje) ar Lietuvoje? Kodėl?
16. Kaip tu apibūdintum savo patirtį keičiant mokyklą?
17. Ką patartumei vaikams, ketinantiems grįžti į lietuvišką mokyklą?

Gerbiamas Mokytojau,

Esu Vaida Povilaitytė, ŠU Socialinės gerovės ir negalės fakulteto II kurso magistrantė.

Organizuoju mokinių, grįžusių iš užsienio adaptacijos problemų ir galimybių tyrimą. Jūsų nuomonė yra labai svarbi padedant atskleisti šias problemas mokykloje.

Prašau atsakyti į kiekvieną klausimą, pasirenkant Jums tinkantį atsakymo variantą ir jį pažymint ✓.

Anketa yra anoniminė, konfidencialumas garantuojamas!

Ačiū už Jūsų sugaištą laiką ir geranoriškumą bendradarbiaujant 😊

1. Jūsų kvalifikacinė kategorija.

- Mokytojas
- Vyresnysis mokytojas
- Mokytojas metodininkas
- Ekspertas

2. Jūsų darbo stažas.

- Iki 5 metų
- Nuo 5 iki 10 metų
- Nuo 10 iki 15 metų
- 15 metų ir daugiau

3. Kokioje ugdymo įstaigoje dirbate?

- Pradinėje mokykloje
- Pagrindinėje mokykloje
- Vidurinėje mokykloje
- Gimnazijoje

4. Kokioje klasėje dėstote mokiniui (-iams), grįžusiam (-iems) iš užsienio?

- Išlyginamojoje klasėje
- Mobilioje klasėje
- Įprastoje klasėje

5. Ar mokiniui (-iams) buvo organizuotas žinių patikrinimas grįžus iš užsienio?



- Taip
- Ne
- Nežinau



6. Ar užsienyje mokinio įgytos žinios atitinka lietuviškos mokyklos programos reikalavimus?

	SUTINKU	ABEJOJU	NESUTINKU
Mokiniui (-iams) būtina papildoma pagalba			
Mokinys (-iai) šiek tiek trūksta žinių ir įgūdžių			
Mokiniui (-iams) trūksta žinių ir įgūdžių			
Mokinys (-iai) neturi didesnių mokymosi spragų			
Mokinys (-iai) geba mokytis kartu su kitais			

7. Kaip Jūs manote, kiek laiko trunka mokinio adaptacija mokykloje?

- 3 mėnesius
- 6 mėnesius
- vienerius mokslo metus
- kita _____

8. Ar mokiniams, grįžusiems iš užsienio, pakanka mokymosi motyvacijos mokykloje?

- Taip
- Ne
- Abejoju

9. Ar pastebite mokinių, grįžusių iš užsienio, ignoravimo atvejų?

- Taip
- Ne
- Nežinau

10. Su kokiais sunkumais susiduriate ugdydami mokinius, grįžusius iš užsienio? (Galimi keli atsakymo variantai).

- Trūksta laiko individualiam darbui pamokoje
- Trūksta mokinio (-ių) pastangų
- Trūksta mokymo priemonių
- Nesu pakankamai pasirengęs (-usi), trūksta metodinių žinių
- Per didelės mokinio (-ių) žinių spragos
- Problemų neturite
- Kita _____

11. Ar Jūs asmeniškai palaikote tokius mokinius?

	SUTINKU	ABEJOJU	NESUTINKU
Taip, jis/ji geras mokinys/ė, palaikau pastangas mokytis			
Taip, nes esu mokytoja, ir mano pareiga yra padėti mokiniams			
Ne, nes jis/ji turi pats/pati stengtis mokytis			
Ne, nes man už papildomą darbą niekas nemoka			

12. Kaip vertinate mokinio (-ių) savijautą mokantis Jūsų dalyko?

	SUTINKU	ABEJOJU	NESUTINKU
Mokinys (-ė) aktyviai dalyvauja pamokoje			
Mokinys (-ė) moka išsakyti savo nuomonę ir ją apginti			
Mokinys (-ė) draugiškai bendrauja su kitais klasės draugais			
Klasės draugais mokinį (-ę) priima, bendrauja draugiškai			
Mokinys (-ė) neišsiskiria iš klasės.			
Mokinys (-ė) yra atstumtas draugų, su klasės draugais vengia bendrauti			
Klasės draugai mėgsta paerzinti, kartais žeidžiančiai įžeisti mokinę (-ę)			
Mokinys (-ė) per pamoką replikuoja, nesiklauso dėstomo dalyko			
Dažnai tenka dėl šio mokinio (-ės) kreiptis pagalbos į socialinę pedagogę, administraciją, informuoti tėvus arba juos kviestis į mokyklą			

13. Ar Jums teko iš mokinio/ės išgirsti priekaištų, kad užsienyje mokytojai geresni?

- Dažnai
 Kartais
 Retai
 Niekada

14. Ar mokyklos administracija bendradarbiauja su Jumis organizuojant mokinių grįžusių iš užsienio ugdymą? (Galimi keli atsakymo variantai).

- Stebi pamokas
 Pataria Jums žodžiu
 Analizuoja situaciją administracijos pasitarimuose, mokytojų tarybos posėdžiuose ir kt.
 Nesidomi, nebendradarbiauja su Jumis šiuo klausimu

15. Ar mokinio (-ių) tėvai bendradarbiauja su Jumis?

- Taip
 Ne
 Negaliu atsakyti

**16. Kaip mokinio (-ių) tėvai bendradarbiauja su Jumis?**

- Skambina telefonu
 Ateina į mokyklą
 Prašo papildomos konsultacijų, užduočių
 Nesidomi, nebendradarbiauja

17. Jūsų pasiūlymai dėl mokinių grįžusių iš užsienio ugdymo organizavimo.

.....

.....

.....

Nuoširdžiai dėkoju už sugaištą laiką!!!

Ekspertavimo protokolo pavyzdys

Gerbiamas Eksperte,

Prašau išsakyti savo nuomonę apie tyrimo „reemigrantų mokinių adaptacija mokykloje“ rezultatus. Ar Jūsų turima patirtis, dirbant su reemigravusiais vaikais, atitinka atlikto tyrimo išvadas?

1 Išvada:

Tyrimo išvada atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada dalinai atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada neatitinka mano turimos patirties, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

2 Išvada:

Tyrimo išvada atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada dalinai atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada neatitinka mano turimos patirties, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

3 Išvada:

Tyrimo išvada atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada dalinai atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada neatitinka mano turimos patirties, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

4 Išvada:

Tyrimo išvada atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada dalinai atitinka mano turimą patirtį, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Tyrimo išvada neatitinka mano turimos patirties, dirbant su reemigravusiais vaikais.
Pakomentuokite

Interviu protokolo pavyzdys

1. Tavo vardas?

Emilija

2. Kiek tau metų?

18 m.

3. Su kuo buvai išvykęs į užsienį ir kiek laiko ten mokeisi?

Su tėvais. Mokiausi 1 metus.

4. Kokioje mokykloje mokeisi užsienyje ir į kokią mokyklą grįžai Lietuvoje?

Galima sakyti kaip ir vidurinė. Sunku įvardinti kokia, nes Danijoje kiekviena mokykla turi savo pavadinimą. O Lietuvoje pradėjau lankyti gimnaziją.

5. Į kurią klasę grįžai? (į tą pačią, kurią lankei užsienyje, ar į žemesnę)?

Išvažiavau po 10 klasės, užsienyje mokiausi 11-oje, kai grįžau, Lietuvoje vėl mokausi 11-oje.

6. Ar vyko patikrinimas tavo žinių lygiui nustatyti? Kaip vyko tavo žinių patikrinimas?

Mano žinių patikrinimo nebuvo, nes nebuvo spragų.

7. Kokios pagalbos tau reikėjo mokykloje, kas Tau padėjo?

Reikėdavo kai kurių mokytojų pagalbos pamokų metu ar ruošiantis kontroliniui, darant namų darbus. Patardavo, padėdavo, išklausedavo ar tiesiog pasikalbėdavo su manimi tie mokytojai, kuriuos pažinojau, kurie anksčiau mane mokė.

8. Kokia buvo tavo pirmoji diena mokykloje grįžus iš užsienio? Ką išgyvenai tą pirmąją dieną?

Atrodė, kad turėčiau mokykloje jaustis kaip ir sava – juk ta pati aplinka, tie patys mokytojai, tačiau tuo pačiu metu jaučiausi ir svetima, nes artimiausioje mano aplinkoje žmonės buvo kiti, buvę klasiokai dabar abiturientai, taigi gyvena visai kitomis problemomis, nei aš, sunku surasti bendrą kalbą ir grįžti į jų kompaniją. Nesinorėjo eiti į mokyklą, nes jaučiau stresą – reikėjo vėl daug mokytis, buvau atpratusi nuo tokio krūvio.

9. Su kokiomis didžiausiomis problemomis susidūrei vėl pradėjęs lankyti mokyklą Lietuvoje?

Per užimtumą trūko laiko bendrauti su senais draugais, atstatyti nutrūkusius ryšius, todėl kartais jaučiausi vieniša. Trūko motyvacijos mokytis. Sunkiai pripratau su buvimu vienuoliktose, jaučiausi per daug suaugusi ir savarankiška, kad dar du metus praleisčiau mokykloje.

10. Kaip galėtumei apibūdinti savo santykius su mokytojais?

Labai priklauso nuo mokytojo. Jeigu mokytojai pažinojo mane ir seniau, natūraliai nesu jiems kaip kiti mokiniai, nes seniau pažįstama. Reikalavimai visiems vienodi, tik mokslo metų

pradžioje, kai adaptacinis periodas tikrai buvo sunkus, draugiškesni mokytojai šiek tiek nuolaidžiaudavo, leisdavo perrašyti nenusisekusius kontrolinius ar atsiskaityti ne su visais. Vėliau, kai pripratau, tas nuolaidžiavimas dingo. Esu jiems labai dėkinga, kad padėjo įsivažiuoti ir nespaudė nuo pat pradžių

11. Kaip galėtumei apibūdinti savo santykius su bendraklasiais?

Mano naujoji klasė neturėjo priimti manęs, turėjome priimti visi vieni kitus ir susijungti į kolektyvą, nes visi susirinkome iš skirtingų mokyklų į 11 klasę. Kadangi naujieji klasės draugai iš pradžių nežinojo, kad esu už juos metais vyresnė, priėmė kaip ir bet kurį kitą naują klasioką. Gal vėliau, kai sužinojo mano istoriją, požiūris šiek tiek pasikeitė, visgi esu vyresnė už juos, ir tai tikrai jaučiasi tiek jiems, tiek man. Santykiai normalūs, nei konfliktiški, nei kažkuo ypatingi. Visi pasirodė geranoriški, visad sutikdavo padėti, jei kažko nesuprasdavau dėl to, kad metus buvau atitrūkusi nuo tos mokyklos gyvenimo. Iš pradžių labai domėjosi, klausinėjo, kaip man ten sekėsi ir panašiai, vėliau tai, žinoma, liovėsi. Dažniausiai esu jiems kaip ir bet kuris kitas bendraklasis, vienintelis skirtumas, tai, kaip jau minėjau, mūsų amžiaus skirtumas.

Buvę klasiokai dažnai mėgsta pasityčioti, bet draugiškai ir tikrai ne įžeidžiančiai. Maždaug, „ech, tu, maže vienuoliktokė“, arba „palikta antriems metams“.

12. Kuo, tavo manymu, skiriasi mokyklos užsienyje nuo mokyklos Lietuvoje?

Lankiau mokyklą, kurioje nebuvo skambučių, kontrolinių darbų – viskas sudaryta taip, kad mokiniai jaustų kuo mažiau streso. Į mokytojus kreipiamasi vardais, tarp jų ir mokinių draugiški santykiai, pagarba, bendravimas kaip lygus su lygiu, galima ginčytis, diskutuoti, juokauti. Visi atsipalaidavę, jei vėluoja atnešti kokį atsiskaitomąjį darbą (nors tam laiko tikrai visada duodama pakankamai), lengvai susitaria su mokytoju, kad atneš dar vėliau. Mokiniai savarankiškai, už namų darbų neatlikimą ar pamokų nelankymą niekas nebaudžia, nes nuo to juk blogiau tik pačiam mokiniui, ne kam kitam. Tuo tarpu Lietuvos mokyklose santykis tarp mokytojų ir mokinių yra aukštesnis-žemesnis, mokytojas yra nenuginčijamas autoritetas. Mokykloje visi streso būsenoje, pastoviai rašo kontrolinius darbus, krūvis didžiulis, už neatliktus darbus – bausmės, t.y., blogi pažymiai, kurie gadina galutinį įvertinimą, taigi net per pusę metų vienas blogai atliktas darbas gali atsiliepti visų metų įvertinimui. Tai ir sukelia pastovų stresą. Tarp mokinių jaučiama konkurencija dėl geresnio įvertinimo, Danijoje santykis tarp moksleivių pagrįstas ne konkurencija, o pagalba vienas kitam, daug dirbama grupėse, bendradarbiaujama, dalinamasi informacija. Akivaizdu, man labiau patiko daniškoji atmosfera, dėl to ir buvo sunkoka vėl prisitaikyti Lietuvoje. Taip pat ir ne kokios mokymosi sąlygos – mokyklose žiemą šalta (seni pastatai), trūksta kompiuterių, chemikalų laboratorijose, jau nekalbant apie prietaisus, ir pan.

13. Kokia popamokinė veikla užsienio mokykloje, lyginant su papomokine veikla Lietuvos mokykloje, kurią lankei iki išvykdamas į užsienį?

Danijoje moksleiviams nėra labai įdomi popamokinė veikla, o mūsiškiai ir šoka, ir dainuoja, ir piešia ir ko tik nedaro. bemaž visi kažkuo domisi ir savaip save realizuoja.

Danai kažkodėl tik vienas kitas užsiima popamokine veikla. Lietuvoje lankiau šokius, dar retkarčiais nueidavau į baseiną. O Danijoje taip pat lankiau šokius. Buvo šaunus šokių kolektyvas, labai smagiai leisdavome laiką.

14. Kaip apibūdintumei mokytojus, kurie Tave mokė užsienyje ir kurie Tave moko Lietuvoje?

Danijoje mokytojai šilti, geranoriški, paslaugūs. Tu visada jautiesi saugiai, gerai, nes bendrauji kaip su draugu, o Lietuvoje labai mažai tokių mokytojų. Dažniausiai nieko nepaklausi, amžinai neturintys laiko, pikti. Jaučiamas didelis atstumas tarp mokytojo ir mokinio.

15. Jeigu būtų galimybės, kurioje mokykloje tęstum mokslą: ten (užsienyje) ar Lietuvoje? Kodėl?

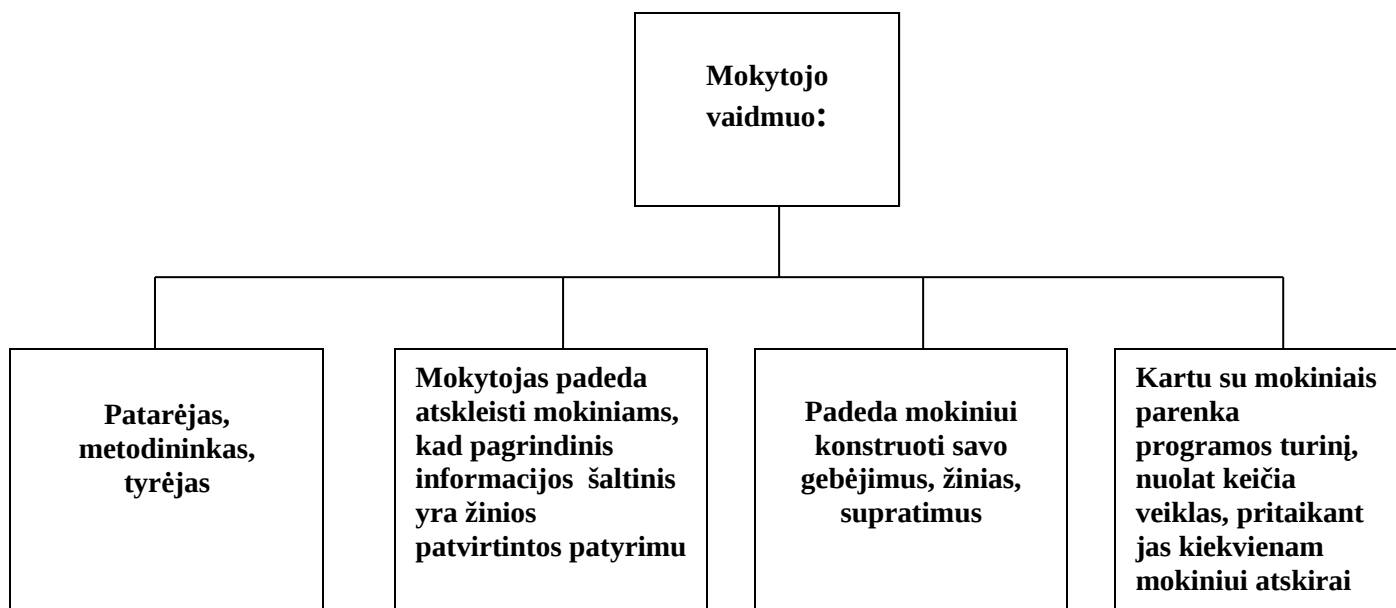
Danijoje savirealizacijai sąlygos tikrai geresnės nei Lietuvoje, dėl finansinės šalies gerovės mokyklose pilna naujausios technikos ir visko, kas mokiniams reikalinga.

16. Kaip tu apibūdintum savo patirtį keičiant mokyklą?

Tapau daug savarankiškesnė, ir jie į mane žiūri labiau kaip į suaugusią, sugebančią pasirūpinti savimi, asmenybę.

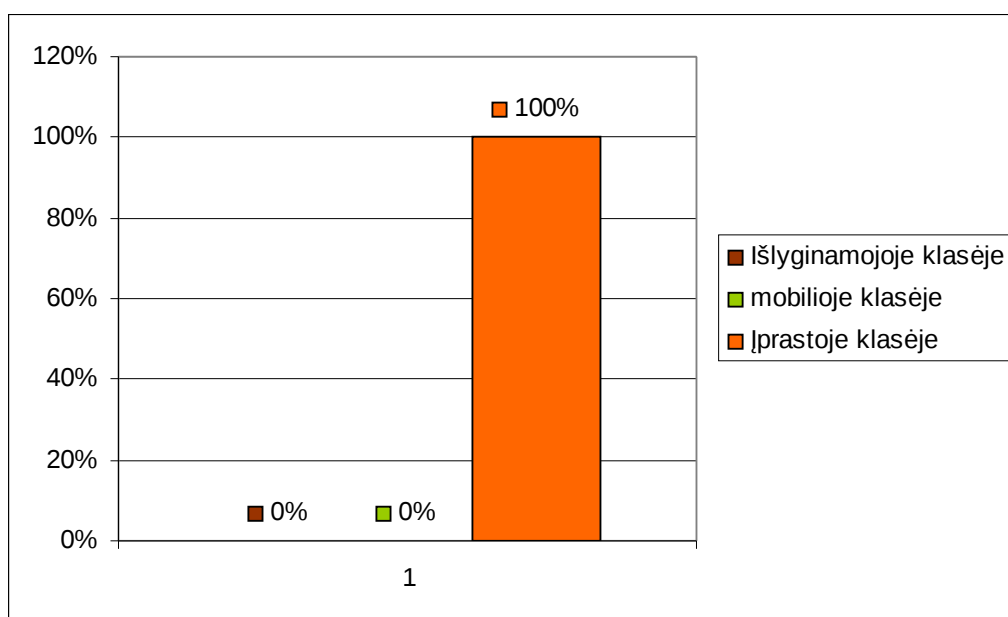
17. Ką patartumei vaikams, ketinantiems grįžti į lietuvišką mokyklą?

Užsienyje, dėl visų jau išvardintų privalumų.



4. pav. Mokytojo vaidmuo

Šaltinis: Lukošiuūtė, L., Mickutė, R. (2009). Grįžtamosios migracijos sukeltamų mokymo(si) patirčių hermeneutinė analizė. Socialiniai mokslai, p. 37.



4 pav. Respondentų pasisakymai, kokioje klasėje moko reemigrantus mokinius, %

Teisiniai dokumentai, reglamentuojantys mokinių, grįžusių iš užsienio į Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklą, ugdymo organizavimą.

Kelerius metus užsienio mokyklose mokęsi lietuviai moksleiviai, grįžę į tėvynę priversti vyti savo bendraamžius. Prisiminti arba net iš naujo mokytis lietuvių kalbos, įveikti programų skirtumus, prisitaikyti prie naujos aplinkos. Kokie teisiniai dokumentai, reglamentuoja mokinių, grįžusių iš užsienio į Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklą, ugdymo organizavimą.

Lietuvoje, mokinių grįžusių iš užsienio į bendrojo lavinimo mokyklą, ugdymo procesas organizuojamas, vadovaujantis:

1. LR Švietimo ministro įsakymu “Dėl užsieniečių ir Lietuvos respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliose grupėse tvarkos.”(Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. ISAK-1800).

2. Bendrojo lavinimo mokyklų 2009-2011 bendraisiais ugdymo planais (Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. ISAK-1027.

3. Moksleivio krepšelio ir sutartinių moksleivių apskaičiavimo metodika (įsigaliojo nuo 2004 m.).

Žemiau pateikiama kiekvieno šių įstatymų paaiškinimai.

1.1. Lietuvoje, mokinių, grįžusių iš užsienio į bendrojo lavinimo mokyklą, ugdymas pirmą kartą reglamentuotas Švietimo ministro įsakyme „Dėl užsieniečių ir Lietuvos respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliose grupėse tvarkos.”(Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. ISAK-1800). Šis dokumentas reglamentuoja, LR piliečių ir užsieniečių, nemokančių lietuvių kalbos, tačiau norinčių tęsti mokslą pagal bendrojo lavinimo programas, ugdymo organizavimą. Šiame dokumente apibrėžiamos tokios sąvokos:

Išlyginamoji klasė – ne didesnė kaip 15 užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių grupė, sukomplektuota pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programas vykdančioje mokykloje, lietuvių kalbai mokytis ir pasirengti mokytis pagal bendrojo lavinimo programas.

Išlyginamoji mobilioji grupė – ne didesnė kaip 4 nemokančių lietuvių kalbos mokinių grupė, sukomplektuota pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programas okytis į užsienį, pateikę prašymą mokyklos, kurioje jie mokėsi, ar mokyklos, kuri vykdo nuotolinį

mokymą, direktoriui, atskirų (lietuvių kalbos, istorijos) ar visų atitinkamos klasės dalykų gali mokytis savarankiškai arba nuotolinio mokymosi būdu.

3.1 Dėl užsieniečių ir Lietuvos respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos respublikoje finansavimo. Užsieniečių ir mokinių ugdymo LR bendrojo lavinimo mokyklose finansavimą reglamentuoja 2003 m. gruodžio 16 d. nutarimas Nr. 1617 „Dėl LR Vyriausybės 2001 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 785 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos priemonių įgyvendinimo“ pakeitimo“ ir konkrečiai - „Moksleivio krepšelio ir sutartinių moksleivių apskaičiavimo metodikos“ 3 priedas (LR Vyriausybės 2003 m. gruodžio 16 d. nutarimo Nr. 1617 redakcija). Remiantis šiuo dokumentu, lyginant su kitais mokiniais, užsieniečiams skiriamas 10 % didesnis lėšų kiekis nei kitiems mokiniams.

Apžvelgiant teisinius dokumentus galime teigti, kad įstatyminė bazė, sugrįžtančių iš užsienio mokinių ugdymo organizavimui yra parengta, nurodytos pagrindinės kryptys savivaldybių Švietimo skyriams, mokyklų administracijoms, kokios procedūros turėtų būti atliktos, po mokinio, sugrįžusio iš užsienio, kreipimosi į šias institucijas. Mokiniais nemokantiems arba silpnai mokantiems lietuvių kalbą sudaromos sąlygos mokytis gimtosios kalbos išlyginamosiose klasėse, išlyginamosiose grupėse, jiems parengtos lietuvių kalbos programos.

Mokykla privalo patikrinti mokinio žinių lygį ir sudaryti sąlygas išlyginti spragas ir likviduoti atsilikimą. Tačiau dar labai trūksta metodinių rekomendacijų mokinių, grįžusių iš užsienio, ugdymo klausimais, žinių lygmens pradinio įvertinimo metodikų, tikslų mokymo programų formavimo metodikų, individualių mokymo programų rengimo metodikų, mokytojų rengimo dirbti su grįžusiais iš užsienio mokiniais ir ypatingai didesnio finansavimo.

